

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ
ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (МАЛЮВАННЯ)
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Тарасенко Аліни Анатоліївни

Науковий керівник:
Пісоцький О.П., к. психол. н., доцент кафедри
дошкільної освіти,

Рецензенти:
Матвієнко С.І., к. пед н., доцент кафедри дошкільної
освіти Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя,

Аніщук А.М., к. пед н., доцент кафедри дошкільної
освіти Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя

Допущено до захисту: Протокол № 5 від 13.12. 2021 р.
Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., д. психол. н., професор

Ніжин – 2021

Анотація. Тема магістерської роботи «Педагогічні умови формування самостійної зображувальної діяльності (малювання) старших дошкільників» досліджувалася на теоретичному та емпіричному рівнях. Результати вивчення представлені у трьох розділах роботи. На теоретичному рівні обґрунтована проблема самостійної зображувальної діяльності (малювання) старших дошкільників, зокрема: проаналізовано стан вивчення питання розвитку у дітей 5-6 років самостійності у психолого-педагогічних дослідженнях; здійснено огляд та відповідну аналітичну роботу над джерельною базою з вивчення проблеми самостійного малювання дітей 5-6 років у дошкільному закладі.

Для розв'язання емпіричних завдань дослідження, розроблена програма й методика констатувального, формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту. Розроблені критерії, показники сформованості самостійної зображувальної діяльності дошкільників у малюванні та схарактеризовані її рівні; на основі виділених педагогічних умов розроблено програму вдосконалення малювання дітей 5-6 років як самостійної зображувальної діяльності.

Ключові слова: самостійність, самостійна зображувальна діяльність, малювання, мистецька освіта дошкільників, мистецька компетенція дитини 5-6 років.

Annotation. The topic of the master's thesis "Pedagogical conditions for the formation of independent visual activity (drawing) of older preschoolers" was studied at the theoretical and empirical levels. The results of the study are presented in three sections of the paper. At the theoretical level, the problem of independent visual activity (drawing) of older preschoolers is substantiated, in particular: the state of study of the development of independence in children aged 5-6 years in psychological and pedagogical research is analyzed; a review and corresponding analytical work on the source base for studying the problem of independent drawing of children aged 5-6 years in preschool institutions is carried out.

To solve the empirical problems of the study, a program and methodology of the ascertaining, forming and control stages of the pedagogical experiment have been developed. Criteria and indicators of the formation of independent visual activity of preschool children in drawing are developed and its levels are characterized; on the basis of the selected pedagogical conditions, a program for improving the drawing of children aged 5-6 years as an independent visual activity is developed.

Keywords: independence, independent visual activity, drawing, art education of preschool children, artistic competence of a child aged 5-6 years.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ САМОСТІЙНОЇ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (МАЛЮВАННЯ)	9
---	----------

1.1. Питання самостійності 5-6-річних дітей у наукових дослідженнях.	9
--	---

1.2. Самостійна зображувальна діяльність дітей 5-6 років та її потенціал	14
--	----

1.3. Чинники самостійної зображувальної діяльності дітей 5-6 років	20
--	----

Висновки до розділу 1.	26
--------------------------------	----

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 5-6 РІЧНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	27
--	-----------

2.1 Методика та організація констатувального експерименту.	27
--	----

2.2 Визначення рівнів самостійної зображувальної діяльності у п'ятишестирічних дітей	36
--	----

2.3 Особливості виховних впливів на зображувальну діяльність у ЗДО й сім'ї	48
--	----

Висновки до розділу 2	55
---------------------------------	----

РОЗДІЛ 3.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ФОРМУВАЛЬНОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ	56
---	-----------

3.1 Концептуальні засади формувального експерименту.	56
3.2 Програма та методика формувального експерименту.	64
3.3 Контрольний етап.	73
Висновки до розділу 3.	80
ВИСНОВКИ.	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	85
ДОДАТКИ.	91

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із стратегічних напрямів розвитку сучасної дошкільної освіти в Україні визначено виховання життєвої компетентності дошкільників, яка передбачає сформованість особистісних якостей, однією з яких є самостійність. Самостійність дитини проявляється в різних життєвих ситуаціях, сприяє гармонійній адаптації в соціумі та забезпечує здатність виявляти творчість в різних життєвих ситуаціях.

На важливості виховання самостійності вказується у Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція 2020 р.). На необхідності розвитку у дітей самостійності актуалізують увагу у переважній більшості освітніх ліній. З огляду на це зростає актуальність дослідження проблеми самостійності дітей дошкільного віку як підґрунтя їх позиції у майбутньому житті.

Період п'яти-шести років сприятливий для розвитку самостійності, оскільки тут має місце становлення мотиваційної сфери, відбувається формування вольових і моральних властивостей зростаючої особистості, включення дитини у спільну діяльність, а також з'являються продуктивні види художньої діяльності, зокрема образотворчої, що у своїй сукупності є важливими умовами становлення основ самостійності у самостійній діяльності дітей старшого дошкільного віку. У цьому сенсі важливим є визначення психолого-педагогічних умов, які сприяють розвитку дитячої самостійної образотворчої діяльності.

На сьогодні існує низка досліджень, які спрямовані на виявлення особливостей формування самостійності у грі (Л. Артемова, Н. Михайленко), у праці (Р. Буре, Д. Сергєєва), у спілкуванні (О. Кравцова, В. Кузьменко). У продуктивних видах діяльності формування самостійності дошкільників вивчали Н. Ветлугіна, Г. Григор'єва, Д. Воробйова, Т. Казакова, Т. Комарова, Н. Кириченко, І. Ликова, Н. Сакуліна та ін.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти становлення самостійної образотворчої діяльності дітей дошкільного віку вивчають Г. Сухорукова,

Т. Казакова, Г. Григор'єва, О. Дронова, О. Половіна, А. Шевчук, Ю. Демидова, О. Удіна та ін. Не зважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років недостатньо розроблена зокрема у науковому контексті. Недостатньо досліджені педагогічні умови її розвитку і виховання у дошкільному закладі в умовах залученості до освітнього процесу батьків. Це і зумовило вибір нами теми магістерської роботи: ***Педагогічні умови формування самостійної зображувальної діяльності (малювання) старших дошкільників.***

Мета дослідження: визначити та емпірично перевірити педагогічні умови розвитку малювання як самостійної зображувальної діяльності дітей 5-6 років.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати проблему самостійності особистості у науці.
2. З'ясувати суть самостійної образотворчої діяльності (малювання) дітей 5-6 років та чинників його становлення.
3. Експериментально з'ясувати рівні розвитку малювання дітей 5-6 років як самостійної образотворчої діяльності та охарактеризувати їх.
4. Обґрунтувати педагогічні умови формування самостійної образотворчої діяльності (малювання) дітей 5-6 років та експериментально їх перевірити.

Об'єкт дослідження: формування самостійної образотворчої діяльності (малювання) дітей 5-6 років.

Предмет дослідження: педагогічні умови та методи формування самостійної образотворчої діяльності (малювання) дітей 5-6 років.

Гіпотеза дослідження: Ефективність розвитку у старших дошкільників самостійної зображувальної діяльності (малювання) значно підвищиться за таких умов:

- *розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності;*

- *вправлення старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявленню під час малювання художніх образів, власної фантазії;*
- *узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї.*

Методи дослідження: *теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, моделювання); емпіричні (бесіди, анкетування, проєктивна техніка на виявлення ставлення до малювання, консультування, заняття образотворчого циклу, педагогічний експеримент); методи кількісного і якісного аналізу.*

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає у тому, що *уточнено* зміст поняття «самостійна образотворча діяльність дітей 5-6 років»; *розширено та доповнено* зміст понять «самостійність»; «малювання», «мистецька компетентність старших дошкільників»; *уточнено* критерії, показники та рівні сформованості у дітей 5 -6 років мистецької компетентності у самостійній зображувальній діяльності (малювання); *розроблено та апробовано* систему роботи з вдосконалення розвитку малювання як самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років, *удосконалено* педагогічні форми та методи впливу на старших дошкільників в означеному напрямку.

Апробація результатів дослідження. Взято участь у конференціях:

1. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку (23 жовтня 2020 р., м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя).
2. Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді (22 червня 2021 р., м. Ніжин, НДУ імені Миколи Гоголя).
3. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку (26 жовтня 2021 р., м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя).

Наукові статті:

1. Тарасенко А. А. Художня діяльність та її особливості у дошкільному віці. *Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді Збірник*

наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 123 - 128.

2. Тарасенко А. А. Сюжетна гра як чинник розвитку творчих властивостей дитини дошкільного віку *Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку" (26 жовтня 2021 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 198 - 203.*

Структура роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 111 сторінок, основного тексту – 81 сторінку, список використаних джерел вміщує 84 найменування, додатків 10 на 21 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ САМОСТІЙНОЇ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(МАЛЮВАННЯ)

1.1. Питання самостійності 5-6-річних дітей у наукових дослідженнях

Останнім часом увага дослідників прикута до особистісних рис індивіда. Розпочинаючи з Г. Олпорта, Р. Кеттела якості людини вивчають у контексті її поведінки, з метою її передбачення. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці довели, що актуалізуються психологічні механізми, які відповідають за розвиток властивостей, у період дитинства. Особливим статусом у цьому плані володіє дошкільний вік, оскільки саме тут з'являються початки свідомого життя, у тому числі і становлення якостей особистості, рис характеру, зокрема й самостійності.

Фахівці [31], [76], [84] відносять самостійність до тих особистісних якостей, виховання яких визначає вектор подальшого розвитку. Питання набуває сьогодні особливої значущості у зв'язку з впровадженням у педагогічну практику особистісно орієнтованої моделі, актуалізацією проблем розвитку у дитини елементарних ознак суб'єктності, унікальності, неповторності та особистісної досвідченості [1], [7], [11], [33], [69].

Самостійність кваліфікується провідними дослідниками як одна з найбільш значущих для особистісного зростання індивіда якостей. Так, науковці виявили різні аспекти питання самостійності: суті, структури, сформованості та її рівнів, взаємозв'язки з іншими ознаками зрілої особи. Цій проблемі присвячено низку досліджень, зокрема К. Платонов, О. Савенков,

Г. Цукерман. Означені фахівці визначали її як одну з основних у проявах людини [61], [70], [81].

Варто вказати, що у більшості теперішніх досліджень автори розглядають самостійність в окремих видах діяльності, що не дозволяє одержати узагальнені знання про сутність самостійності як певної інтегральної ознаки, узагальненої властивості Homo Sapiens. Нині тлумачення терміну *самостійність* не має однорідності. Здебільшого досліджуються два основних аспекти самостійності: позиція особистості в соціальній групі (проблема конформності) та способи діяльності (від наслідування до творчості) на які звертали увагу Л. Виготський, К. Левін, О. Пономарьов, Б. Ананьєв [2], [14], [15].

Розглядаючи самостійність у якості способу активності, поведінки, одні фахівці вбачають її у межах розвинених розумових дій дитини. Саме на ці моменти звертають увагу у своїх дослідженнях Л. Крехова та Г. Костюк. Проте інші дослідники її ототожнюють з мірою опанування зростаючим індивідом, дитиною певним багажем знань і вмінь, на що звертає увагу В. Мухіна. Натомість В. Котирло пов'язує означену категорію з вольовою активністю, її відношенням до навколишнього світу [36], [37], [47].

Водночас глибокий погляд на досліджуване явище дозволив зробити припущення, що велика кількість дослідників приділяють великої уваги феномену самостійності. Зокрема Г. Костюк розуміє її як якість або властивість особистості, натомість К. Платонов – як ознаку характеру, а О. Леонтьєв тлумачить її як певну особистісну тенденцію у поведінці. Все це є свідченням великої уваги до означеного феномену та визнанні її ролі та значення у всіх аспектах людського буття [42], [61].

Практичні рекомендації щодо структурної організації самостійності як невід'ємної ознаки зрілої в особистісному плані людини мають місце у поглядах В. Селіванова. Фахівець наголошує, що досліджуваний феномен виявляється, насамперед, в ініціативі, автономності та відповідальному поводженні.

При цьому окремі вчені, зокрема Г. Люблінська, значущу відмінність визначає у можливостях малюків демонструвати власну ініціативу у вигляді витівок. При цьому авторка залучає для її пояснення словосполучення *ініціативна активність* і досліджує її прояви у різних видах практичних дій і поведінці. Отже, досліджувана властивість безумовно пов'язана з людською активністю, основною формою якої є діяльність [45].

Нині можна запевнити, що вивчення самостійності йде у різних напрямках. Поряд з дослідженнями у межах діяльності, існує низка ліній у вивченні феномену, у яких він досліджується у якості значущої особистісної характеристики. Зацікавленість означеною проблематикою витікає з того, що намагання бути незалежним, виявляти автономну поведінку з'являється у малечі, зокрема на межі раннього й дошкільного віку, коли молодший дошкільник заявляє про себе: Я сам. Відтак, самостійність тут розглядається як внутрішня необхідність зростаючого індивіда, якого варто підтримувати й всіляко сприяти його становленню як культурної, освіченої людини у соціумі. Подібних поглядів дотримувалися фахівці у дошкільній галузі, зокрема О. Запорожець, Т. Маркова, О. Ніколаєва, Л. Проколієнко, які пов'язують досліджуваний феномен з різними видами діяльності [13], [48], [52], [55].

Так, В. Кузьменко наголошує про те, що самостійність не є однозначною у плані функції знань і умінь дитини у різних видах діяльності. Авторка визнає їхню безсумнівну значущість для успіху діяльності, проте вказує, що вони не гарантують самостійної поведінки дитини, а отже, рівень їх сформованості не може слугувати критерієм самостійності як риси особистості [40].

У цьому контексті З. Гуріна звертає увагу на те, що відправною точкою самостійності є раннє дитинство, на межі першого і другого років життя дитини. Саме тут, на думку авторки розпочинається зародження самостійних дій та вмінь, які поступово ускладнюються спочатку у предметно-маніпулятивній діяльності, а вже потім у грі й решті видів активності. З допомогою дорослого самостійні уміння закріплюються, проявляються у різних видах діяльності, поступово набуваючи статусу властивості особистості [18].

Дослідниця наголошує, що показником самостійності дитини є результативність її дій. Цей показник не можна підмінити контролем дорослого, адже контроль зі сторони дорослого передбачає слухняність, покірність дитини, що сприяє формуванню залежної поведінки, слабкої волі, інфантилізму. Саме тому науковець підіймає питання внутрішньої свободи зростаючої особистості, її права на вибір, відповідальності за свої рішення, впевненість у своїх силах, елементів творчості, почуття власної гідності.

Як вказує В. Петровський, самостійність не може бути абсолютною, оскільки жити у суспільстві і бути повністю вільним від нього неможливо. При цьому науковець оперує поняттям *достатній рівень самостійності*, розглядаючи його у нерозривному зв'язку із самодіяльністю та самоуправлінням. Одночасно з цим автор виділяє наступні складові означеного явища (достатньої самостійності), зокрема вміння спокійно й адекватно приймати критику; необхідність та обов'язковість відповідальності за свої дії; адекватність самооцінки; здатність здійснювати власні вибори; внутрішня і зовнішня дисципліна [57].

О. Пісарєва констатує, що самостійність дозволяє встановлювати гуманні взаємини з оточуючими людьми, засновані на взаємній повазі та взаємодопомозі. На думку автора, без самостійності кожного неможливе сумісне життя, побут, праця, відносини людей. Вона зазначає: у різних умовах життя людина повинна вміти самостійно осмислювати ситуацію, виробляти адекватні дії та приймати компетентні рішення [59].

М. Монтесорі визначала самостійність як природну якість людини. На думку авторки, природа уможливила розвиток усіх необхідних людині умінь, знань, здібностей. Як зазначає дослідниця, усі кроки розвитку дитини – від набутої умілості у рухах, уміння перевертатися, сидіти, повзати, ходити до соціально-комунікативних умінь – є рухом до зростаючої автономії від дорослого у особистісному плані [46].

На думку Т. Піроженко, самостійність – це не стільки уміння дитини виконати якісь дії без сторонньої допомоги, скільки здатність постійно

вириватися за межі своїх можливостей, ставити перед собою нові задачі і знаходити їх рішення. Дослідниця підкреслює, що самостійність не означає повної свободи дій та вчинків, вона завжди обмежена прийнятими у суспільстві нормами [58].

Цікавими для нашого дослідження є узагальнення низки фахівців щодо важливості для становлення особистості розвиненого внутрішнього світу особистості. Так, на думку С. Анісімова, самостійність є результатом значної міри внутрішньої роботи людини, її здатності ставити перед собою не лише окремі цілі, завдання, але й визначати напрям своєї діяльності. Саме тому досліджуваний феномен вважають інтегральним вираженням емоцій, інтелекту і вольової активності особистості [4].

Р. Буре та Ю. Демидова виявили рівні самостійності дошкільників. Так, дослідники зазначають, що міра самостійності залежить від змісту конкретної діяльності, її складності та умов організації її дорослим. Порівнюючи дії різних дітей, вони визначали *ступінь вираження* самостійності – наполегливості, незалежності від підтримки ззовні, зосередженості на завданні. Вони надавали перевагу дослідженню самостійності дошкільників у предметній діяльності. Вказані фахівці зазначили, що діяльність можна вважати самостійною, якщо дитина оволодіває нею у повному обсязі, тобто стає її носієм. Отже, самостійність є особливим моментом становлення цілісної діяльності, критерієм оволодіння нею [12], [20].

Отже, переважна більшість дослідників вважають, що самостійність є однією з провідних якостей особистості, яка знаходить своє вираження в уміннях визначити мету, наполегливо домагатися її досягнення, спиратися на власні сили, виявляти відповідальність, діяти свідомо та за ініціативою не лише у знайомій ситуації, але й в умовах, які вимагають нестандартних рішень.

Розвиток у дитини прагнення і можливостей діяти самостійно актуалізує необхідність розв'язання питання щодо міри бажаної, припустимої і необхідної для прогресивного розвитку особистості. Як зазначає Г. Беленька, позитивною

слід вважати таку міру самостійності дитини, яка негативно впливає на самостійність іншої дитини [9, с. 4].

Як зазначають провідні фахівці [28], [30], [32], [34] динаміка розвитку самостійності залежить від вимог, які пред'являє дитині дорослий, від ситуації (її змісту, складності, умов організації), від особистості в цілому – її досвіду, розвиненості волі, звички не губитися у момент зіткнення з труднощами, оптимістичного світобачення. Отже, прояви самостійності слід вивчати різнобічно, у різних сферах життєдіяльності, умовах життя і виховання зростаючої особистості.

Таким чином, самостійність визначається як автономність у поведінці, свобода від зовнішніх впливів, примусів, сторонньої підтримки, допомоги; це здатність до незалежних дій, суджень, володіння ініціативою, рішучістю; у науці її визначають як одну з вольових якостей особистості та пов'язують з умінням не піддаватися впливу різних чинників, діяти на основі власного досвіду, поглядів, внутрішніх спонук.

1.2. Самостійна зображувальна діяльність дітей 5-6 років

Як було виявлено у попередньому підрозділі самостійність тісно пов'язана з двома категоріями – діяльністю та суб'єктністю. Саме у цьому зв'язку, на нашу думку, і є присутнім вектор розвитку досліджуваного явища. Так, діяльність у науці розглядається як особливе утворення, що визначає вплив на становлення психологічних властивостей і одночасно – це певний конструкт, який розвивається під впливом людини [68].

У цьому контексті Г. Люблінська відмічає, що будь-якій діяльності властива свідомо поставлена мета та наявність у ній розумової основи, які зумовлюють виникнення особливих вмінь, які дозволяють самостійно використовувати сукупність навичок, які були засвоєні, а також здійснювати контроль, об'єктивно оцінювати досягнутий результат, співставляти успішність операцій, а також реалізовувати на практиці низку інтелектуальних дій.

Ще одна особливість, на яку звертає дослідниця, полягає у тому, що діяльність набуває ознак відповідної практики для індивіда, зростаючої особистості, оскільки саме тут малюк починає тренувати певні вміння, що одночасно зумовлює вдосконалення та розвиток фізичних і психологічних властивостей, інтелектуальних можливостей, якостей людського характеру, яких вимагає конкретна діяльність [45, с. 105]. Як бачимо, необхідною умовою здійснення будь-якої форми активності є певна свобода дій, яка можлива за наявності самостійності, незалежності вмінь від обставин.

У цьому контексті варто поглянути на продуктивну діяльність, яка з'являється у віковому періоді від 3 до 6-7 років і відіграє важливу роль у дітей. Основною ознакою такого роду занять є можливість досягнути малюком конкретного результату, який можна потримати, показати, подарувати тощо. При цьому дитина у 5-6 років здатна почувати гордість за досягнутий результат (малюнок, аплікація тощо). Окрім всього тут розвиваються інтелектуальні уміння, навички робити своїми руками, що поряд з розвитком творчої уяви та образного мислення зумовлює і виникнення самостійної активності. Отже, завдяки подібним діям з'являється можливість отримати значущий результат, емоційну насолоду, схвалення дорослих, відчуття власного зростання у ході опанування діяльністю та самостійної її реалізації [10], [38], [77].

Зокрема Т. Казакова у цьому плані вказує на наступні види продуктивної діяльності у дітей 5-6 років: малювання, ліплення, аплікація. Дослідниця відмічає, що дитина поступово засвоює всі її елементи: навчається ставити мету, обирати спосіб її досягнення, оцінювати результат, співвідносити його зі зразком, показувати дорослому, очікуючи на його визнання важливості продукту, що отримали після завершення дій. Авторка наголошує, що поступово всі означені елементи малюк здатен робити сам, іншими словами: діяльність дитини стає незалежною від дорослого. У такий спосіб удосконалюються вміння та навички дітей виконання того чи іншого роду занять, відбувається художній розвиток, набувається досвід, який дитина 5-6 років здатна привносити до інших ситуацій, обставин [28].

У певний момент, наголошує дослідниця, з'являється можливість дітей за власною ініціативою організувати заняття для себе зображувальною діяльністю. Це вже йде мова про найвищий рівень опанування художніми діями, а внаслідок цього діяльність стає самостійною. Тобто набутий досвід, компетентність, дозволяє дошкільникам привносити його в інші умови й самостійно, незалежно від дорослих діяти [27, с. 91]. Як бачимо, всі види занять (аплікація, малювання, ліплення) сприяють набуттю художнього досвіду, який, у свою чергу сприяє, появі незалежній поведінці старших дошкільників.

Також дослідники [73] звертають увагу, що у дітей 5-6 років у художній продуктивній діяльності формуються здібності до цього роду занять, які дозволяють малюкам самим, незалежно від інших, у першу чергу дорослих, набувати знання. Автори називають означену властивістю здатністю до самостійності. На їх думку, вона надасть дітям можливості до самостійності у набутті знань, загалом досвіду. Зокрема означена здатність зумовлюватиме найбільш оптимально організувати пошукову активність, самостійно знаходити нові знання, засвоювати їх. Особливо важливою, з точки зору фахівців, подібна активність у мистецькій сфері [80, с. 5], адже малюк навчиться самостійно створювати художній образ, відшукувати виражальні засоби найбільш доцільні для конкретного образу чи малюнку в цілому, він зможе діяти, маніпулювати з цим образом в уявній ситуації, навіть, зможе проводити різного роду експерименти. У цьому сенсі важливими є не лише вміння, навички, але й здібності, які визначають успіх у художній діяльності.

До продуктивної діяльності належить також і конструювання. Зокрема Л. Парамонова відзначає вплив цього роду занять на розумові властивості дітей. Проте дослідниця також вказує й на те, що окрім активного розвитку у процесі конструювання сенсорних і розумових здібностей, у дошкільників формується низка особистісних якостей, які сприятимуть більш ефективній пізнавальній діяльності, серед яких чільне місце авторка відводить самостійності. Також вона відмічає, що наслідком виникнення подібних рис, з'являється можливість самостійно виготовляти подарунки для рідних. Окрім

всього, тут розвиваються здатності до планування, що вказує на перехід конструювання на більш вищий щабель розвитку, що пов'язано зі вміннями робити припущення, видозмінювати задуми, добирати деталі, робити якусь поробку за власним задумом – все це показники високого особистісного розвитку [62, с. 93]. Проте важливо відмітити, що конструювання надзвичайно складний вид діяльності, а тому він і виникає у дітей і, відповідно, розвивається дещо пізніше, ніж малювання, чи ліплення.

Феномен дитячої самостійності в конструктивній діяльності розглядала Ю. Демидова. Вона писала, що вирішення конструктивних задач впливає на розвиток когнітивного компонента самостійності. Це проявляється як прагнення до пошуку нових знань, дослідницька активність, здатність застосовувати набуті знання на практиці, прояви критичності при оцінюванні отриманого продукту, прогностичність та творчість [20].

У дослідженнях науковці відзначають, що у конструюванні відбувається: активізація пізнавальної діяльності, розвиток ініціативності, творчості, відповідальності. Так, у виборі діяльності воно сприяє моделюванню спеціальних ситуацій самостійному вирішенню задач. Врахування рівнів сформованості пізнавальної самостійності у дітей, їх інтересів у конструюванні, індивідуальних особливостей дає змогу використовувати індивідуально-диференційований підхід на заняттях, що виступає умовою розвитку пізнавальної самостійності в дошкільному закладі [44], [60], [62].

Значний вплив на розвиток дитини має образотворча діяльність: малювання та аплікації. Фахівці [71], [72] підкреслюють, що розвитку в дітей самостійного планування дій, передбачення результату діяльності та цілеспрямованості в його досягненні сприяє організація занять з аплікації як ігрових вправ та навчальних завдань, що дозволяє розглядати її як засіб розвитку самостійності у віці 5-6 років. Цього можна досягнути за наявності системи ігрових вправ, особистісно зорієнтованої системи педагогічного впливу [79].

Н. Ветлугіна. підкреслює, що відображення дошкільниками в самостійній діяльності вражень від художньої діяльності залежить від умов її організації [73]. На її думку музичні заняття через колективну організацію рідше знаходять своє відображення в самостійній діяльності дітей, ніж заняття з аплікації, ліплення, малювання, що мають елементи індивідуальної організації роботи у груповій кімнаті. Серед рекомендацій, спрямованих на активізацію самостійної діяльності дослідниця виділяє навчання прийомів діяльності, коли об'єднують різноманітні види художньої творчості; навчання способам самостійних дій; сприяння самостійному навчанню і взаємодопомозі. Проявам самостійності у дошкільників сприяє організація свят, особливо коли їх сценарії складаються з урахуванням активних самостійних дій дітей в різних епізодах [66].

Так, О. Ніколаєва наголошує на тому, що малювання у дошкільному віці є найбільш розповсюдженим родом занять, який розвивається не лише завдяки розвитку малюка, але й завдяки тому, що дорослий навчає прийомам малювання. При цьому авторка відмічає той факт, що діти у цьому віці є сприйнятливими до навчання малюванню. Одночасно з цим авторка відмічає й розвиток у малюванні самостійності, свідченням чого є поява деталізації образів. Поява автономних дій пов'язана, на думку авторки, зі здатностями дитини мислити за допомогою образів, іншими словами навчитися цьому, здобути певний досвід [52, с. 101]. Отже, на відміну від конструювання, малювання серед продуктивних видів діяльності, є більш розповсюдженим і більш сприйнятливим для навчання, а тому у ньому більш інтенсивно розвиватиметься самостійність дітей.

Відмічає цінність продуктивної діяльності, зокрема малювання, та його вплив на формування самостійності дитини 5-6 років і відома дослідниця В. Мухіна. Зокрема вона відзначає, що спрямованість дитини на досягнення певного результату формується поступово, внаслідок опанування діяльністю (малюванням). Одночасно з цим у дошкільника з'являються необхідні для нього різні види дій (зовнішні фізичні, практичного спрямування та внутрішні, психологічного плану), наслідком яких є поява естетичних переживань і,

головне, творчих здібностей, які сприяють успішному виконанню малювання та, відповідно, самостійній його реалізації [50, с. 55]. Отже, самостійна діяльність є наслідком засвоєння різного роду дій, формуванням здібностей, появою особистісних рис, у тому числі й самостійності, творчості у створенні образів.

Л. Пантелєєва пов'язує виникнення самостійної зображувальної діяльності у зв'язку з тим, що у дошкільнят з'являється особлива потреба – зробити щось своїми руками, завдяки чому набувають художніх вмінь і практичних навичок. При цьому вони навчаються обдумувати, творити, вигадувати, щось комбінувати, зробити якийсь предмет. Цьому сприяє поєднання різних способів зображень: у малюванні – це графічний або живописний, у ліпленні – пластичний, а в аплікації – декоративно-силуетний. Опановуючи всі ці шляхи, діти 5-6 років відчувають впевненість, прагнення відшукати нові способи дій, внаслідок чого виникає самостійна діяльність.

Дослідниками відмічається позитивний вплив різних видів ігор для активізації особистісного розвитку та розвитку самостійності, зокрема: сюжетно-рольових, будівельно-конструктивних, дидактичних, рухливих, народних. Так, О. Савчук зазначає, що у грі закладено одну з найголовніших ознак самостійності – пізнавальну активність дитини, можливості добровільного вибору, формування мотивів діяльності [72].

М. Савченко підкреслює, що використання різних видів ігор створює можливості для розвитку самостійності як базової якості особистості зокрема. У грі розвиваються всі компоненти самостійності. Спрямованість на реалізацію мети гри, вимог гри, змагальний інтерес сприяють розвитку вольового компонента самостійності, а також творче, нестандартне вирішення ігрового завдання, що створює підстави для розвитку когнітивного компонента самостійності [71].

Отже, різні види дитячої діяльності мають великий вплив на розвиток особистості дитини. Самостійна діяльність є відображенням тих вражень, знань, вмінь і навичок, які були набуті під керівництвом дорослого в спеціально

організованих формах роботи. Велике значення надається ігровій формі, яка є найбільш сприятливою для засвоєння дітьми нових знань, вирішення поставлених педагогом завдань, вправління у вміннях і навичках.

Таким чином, найбільш оптимальний прояв самостійності – це діяльність. Внаслідок опанування дітьми різного роду практичних і психологічних дій, з'являються певні вміння, які поступово вдосконалюються. Постійне вправління дітьми у діях призводить до виникнення спрямованості на досягнення результату та формуванню художньо-естетичних здібностей, які більшою мірою проявляються через процеси уяви, з'являється функція планування. Поєднання процесів планування, формування здібностей, потребами у створенні чогось власними руками, націленість на досягнення результату сприяє виникненню самостійної діяльності, накопичення відповідного досвіду та розвитку самостійності як риси особистості. Отже, продуктивні види діяльності зумовлюють виникнення самостійної зображувальної діяльності, серед яких чільне місце належить малюванню, а відтак самостійному малюванню.

1.3. Чинники самостійної зображувальної діяльності дітей 5-6 років

У попередньому підрозділі було з'ясовано, що у дошкільному віці з'являються відповідні передумови виникнення самостійної діяльності та самостійності як особистісної риси. Основою для їх появи є опанування дітьми відповідними практичними діями, формування здібностей, розвиток здатності до планування, пов'язаних з уявою, а також було виявлено ще один з чинників – це навчання, до якого надзвичайно чутливий дошкільник. Навчання розглядається у контексті дошкільної освіти, основна мета, якщо взяти мистецтво, формування мистецької компетентності дітей 5-6 років.

Зміст даного особистісного утворення старшого дошкільника розкрито у БКДО України (2020). Згідно з нормативним документом, самостійність у малюванні визначається можливостями дітей 5-6 років розуміти мистецьку

сферу, а також сформованими здатностями виявлення власного художньо-естетичного потенціалу для досягнення самостійно поставленої цілі у мистецькій діяльності або самостійного виконання художнього завдання, запропонованого дорослим [5, с. 21-22]. У представленому визначенні, надзвичайно важливими є два аспекти: самостійне та довільне втілення художнього образу.

В. Мухіна також вказувала на той факт, що зображувальна діяльність дітей 6-7 року життя розвивається у напрямі вміння реалізувати задуми (художні образи) навіть тоді, коли сам процес виконання художніх дій не є привабливим для дошкільника, головне, що він зумів уявити та послідовно втілювати у художній діяльності задумане [49, с. 55]. Дослідниця відмічає, що означені нею вектори розвитку образотворчої активності дітей розвиваються за правильного навчання малюванню, завдяки опануванням: вмінням обстежувати предмети, виділяти їх характерні ознаки; вміннями створювати зображення. Вчений вказує, що коли малюки отримують вкрай важливі для них технологічні вміння, їх образотворча діяльність підіймається на більш вищий щабель свого розвитку та вдосконалення. Отже, підґрунтям самостійної образотворчої діяльності дітей 6-7 року є особливі вміння, пов'язані зі сприйняттям та технологічними навичками художніх дій, які цілеспрямовано формуються на спеціальних заняттях.

Тут варто відмітити мистецьку освіту, яка представлена у навчально-виховному процесі сучасної дошкільної освіти. Зазвичай її основу складають образотворчі заняття, на яких формуються раніше означені художні вміння. Образотворчий цикл представлений навчальними заняттями з малювання, ліплення, аплікації. Проте найбільшої уваги приділяють малюванню. Так, на думку Т. Казакової, вони мають різну специфіку й спрямованість. Зокрема, на предметних заняттях діти засвоюють важливі художні навички, вдосконалюють їх рівень, а на заняттях комбінованого типу вони вчаться узагальнювати свій набутий досвід малювання, використовуючи його у поєднанні з ліпленням, музикою, аплікацією, художньо-мовленнєвою діяльністю [28, с. 90].

Окрім всього авторка виділяє ще один тип занять – творчі, на яких дошкільники розвивають свої вміння передавати сюжет, особливості образу, використовуючи при цьому різні засоби виразності: колір, форму, композицію. Як бачимо, саме комбіновані й заняття творчого типу передбачають більшою мірою самостійне застосування набутого досвіду.

Так, О. Половіна відмічає, що на сьогодні у мистецькій освіті дошкільнят змінюється освітня парадигма, яка задана Державним стандартом: акцент на базових якостях дошкільника, серед яких чільне місце відведено самостійності [64, с. 5]. При цьому дослідниця пропонує змінити орієнтири на організацію у ЗДО відповідної освіти. Поряд з традиційним і нетрадиційними підходами, вона акцентує увагу на синергетичному, який, на її думку, має реалізуватися через надання дітям дошкільного віку можливостей автономного творення образів (у її термінології вільного образотворення). Це передбачає самостійне засвоєння дошкільниками різних художніх матеріалів, дослідження, пошук своїх шляхів передавання художнього живописного образу. Отже, основний орієнтир тут перенесено на дитину (значущість залежить від того, що це малює робить суто для себе, а не виконуючи чийсь забаганки).

Подібні погляди пропонує й А. Шевчук. Дослідниця відзначає, що на сучасному етапі мистецька освіта дошкільників передбачає індивідуальне духовне зростання дитини як особистості через набуття досвідченості у художньо-продуктивній діяльності. Тут авторка наголошує на тому, що у цьому терміні відображається не лише спрямованість подібної активності на результат (отриманий продукт), але й на акт творення, оскільки його потрібно створити, втілити задуми творчої уяви. Під час організації такого роду дитячої активності, науковець радить дотримуватися діяльнісного підходу. Адже на її думку, саме практична реалізація мистецької діяльності дитиною, дозволяє їй набувати необхідну інформацію, досвід, стимулює виникнення певної оцінки, актуалізує прояв здатностей до використання мистецького досвіду за різних обставин [83, с. 22]. Як бачимо, позиція фахівця полягає у необхідності

самостійного набуття досвіду дошкільником та його самостійного використання у іншій ситуації.

Ще важливим аспектом, на який звертають увагу А. Шевчук, О. Половіна, є залучення до здобуття дітьми мистецької освіти їх батьків. Саме активність останньої категорії учасників освітнього процесу визначає дитячі прагнення до самостійності у образотворчій діяльності, стимулює їх до активних автономних художніх дій. Саме ця обставина, на думку дослідників поєднує ціннісний, інформаційний і діяльнісний підходи у мистецькій освіті.

Інтегративною ланкою тут є самостійна мистецька практика дітей дошкільного віку, особливо старших дошкільників. У цьому сенсі О. Половіна наполягає, що поряд з художньо-продуктивною, музичною, театралізованою існує самостійна художня діяльність, яку вона порівнює з автономним буттям дитини, викликаним власне спонтанною потребою усамітнення [63, с. 4]. На її думку, означена дитяча активність розгортається згідно їх зацікавленості, їх ініціативи й потребує особливого педагогічного супроводу та педагогічного такту зі сторони наставників, іншими словами особливої організації.

Фахівці наголошують, що художній розвиток дітей 5-6 року життя відбувається не лише на заняттях з образотворчості, але й у повсякденному житті. Саме тому питання самостійної художньої діяльності є надзвичайно актуальним. Зокрема, дослідники у галузі методики малювання відмічають, що самостійна образотворча діяльність виникає на основі ініціативи дошкільників, для яких це своєрідна можливість використати набутий на заняттях естетичний досвід, використати засвоєні раніше знання зовсім до інших умов. Проте ця здатність є прямо пропорційною щодо набутих вмінь на заняттях [43],[65], [82].

Так, О. Корчинова [35, с. 40] у цьому ж ракурсі проблеми малювання як самостійної діяльності дітей, вказує, що перебіг й успішність напряму залежить від сформованих умінь використовувати олівці, фломастери, пензлики, фарби й інші зображальні матеріали. Як бачимо, самостійність у малюванні визначається набутим художнім досвідом і одночасно з ним потребою у практиці – вправляння у художніх діях ініціативі, автономії, наполегливості.

О. Запорожець, Т. Маркова наполягають, що визначальними аспектами дитячої самостійної образотворчої активності є набутий естетичний досвід у грі. Саме з неї (гри), на думку фахівців, походить прагнення до самостійності у малят 6-7 року життя. Так, дошкільники прагнуть незалежності під час виготовлення атрибутів для своїх ігор, виготовляють їх, виражають ставлення до персонажів, а тому їх малюють. Головне, відмічають дослідники, що подібна активність виникає за ініціативи дітей, мотивується їх художніми запитами, інтересами й прагненням виразити власне ставлення, враження, свою потребу у художніх переживаннях [55, с. 128]. Отже, чинниками СОД, у свою чергу виступають і сукупність інтересів, потреб дитини, пов'язаних з їх бажанням передати власні враження через малюнок до певних подій, а також і джерело їх виникнення – ігрова діяльність.

Т. Поніманська також вказує на важливість самостійної художньої діяльності у естетичному розвитку дітей дошкільного віку. При цьому авторка у своїй роботі виділяє низку факторів її розвитку. Зокрема серед них: навчальні заняття, їх розвивальний вплив на виникнення самостійних варіантів дій; штучно створено й насичене естетичним змістом предметне середовище; належний та заохочувальний вплив батьків дітей на творчу пошукову діяльність, на пошук варіантів втілення задумів (шляхів, способів); опосередкований вплив зі сторони вихователів дошкільного закладу, з метою стимулювання самостійного пошуку у дошкільників [66, с. 300]. Отже, науковець вказує на опосередковані дії батьків, педагогів щодо вільного використання дітьми художніх матеріалів, обладнання у групі та вдома.

О. Дронова розглядає СОД у якості форми організації образотворчої діяльності у дошкільному закладі. При цьому дослідниця підкреслює, що ця форма претендує на певний час у режимі дня та має надзвичайно велику міру свободи дошкільників, а її зміст залежить від уподобань і потреб дитини, їх ініціативності. Окрім зазначеного, така діяльність може інтегруватися з ігровою, мовленнєвою, а її продукти несуть надзвичайне ціннісне значення для дітей, яку має забезпечити та підтримати вихователь. Також авторка серед її

чинників вбачає необхідність у спеціальному обладнанні та певних пристосувань, які спонукають дитину до активних художніх дій [23, с. 146]. Отже, чільне місце як фактору розвитку належить спеціальним матеріалам, приладдям, пристосуванням для реалізації емоційних вражень на папері.

Зокрема у програмі науковець наголошує, що старший дошкільник вже усвідомлює значення свого багажу знань і вмінь, а тому він здатен до самовираження, користується своїм мистецьким досвідом. Крім того, авторка вказує, що образи (задум) з'являються на основі подій, фактів, вражень малюка, а також від пропозицій вихователя. Водночас, втілені на аркуші паперу вони набувають значно більшої ваги у плані їх незалежності, вираженості, а також стають більш реалістичними, стійкими та самостійними [24]. За умови підтримання наставниками діти у старшому дошкільному віці переймаються ступенем свободи творця та самостійно реалізують набуті враження у самостійній діяльності, зокрема малюванні. Отже, дитина дошкільник 5-6 років по відношенню до власної самостійної діяльності (малювання) є фактором, який сприяє її виникненню та виконання.

Таким чином, самостійна образотворча діяльність з'являється внаслідок низки факторів у старших дошкільників. Її підґрунтям фахівці вважають значні досягнення в особистісному плані дітей: набутий мистецький досвід, усвідомлене ставлення до своїх зображувальних дій, увага до потреб, інтересів, бажань, малювання та його ціннісна оцінка власних продуктів (малюнків). Основним же чинником більшість фахівців вважають мистецьку освіту дітей у сучасних умовах дошкільця, заняття образотворчого циклу (предметні й комбіновані), вправління дітей у своїх художніх вміннях і навичках в ігровій формі, вільне образотворення (поєднання інформаційного, синергетичного та діяльнісного підходів), особливе наповнення предметного середовища, обладнання, матеріали, приладдя, сюжетно-рольові ігри старших дошкільників, а також опосередковане керівництво вихователями ЗДО зображувальними діями дітей, участь батьків у здобутті їх дітьми мистецької освіти.

Висновки до розділу 1

Самостійність особистості визначається як автономність у поведінці, свобода від зовнішніх впливів, примусів, сторонньої підтримки, допомоги. Вона полягає у можливостях дитини дошкільного віку до незалежних дій, суджень, володіння ініціативою, рішучістю. У науці її визначають як одну з вольових якостей особистості та пов'язують з умінням не піддаватися впливу різних чинників, діяти на основі власного досвіду, поглядів, внутрішніх спонук.

Найбільш оптимальний прояв самостійності – це діяльність. Поєднання у старших дошкільників процесів планування, формування здібностей, потреб у створенні чогось власними руками, націленість на досягнення результату сприяє виникненню самостійної художньої діяльності (малювання), яка дозволяє дітям 5-6 років самореалізуватися, втілювати власні задуми незалежно від сторонніх і за різних обставин. Означена художня активність старших дошкільників сприяє розвитку самостійності як риси їх особистості.

Самостійна образотворча діяльність (малювання) з'являється внаслідок дії низки факторів у період старшого дошкільного віку. Її підґрунтям фахівці вважають значні досягнення в особистісному плані дітей: набутий мистецький досвід, усвідомлене ставлення до своїх зображувальних дій, увага до потреб, інтересів, бажань, малювання та його ціннісна оцінка власних продуктів (малюнків). Основним же чинником більшість фахівців вважають мистецьку освіту дітей у сучасних умовах дошкільця, заняття образотворчого циклу (предметні й комбіновані), вправлення дітей у своїх художніх вміннях і навичках в ігровій формі, вільне образотворення (поєднання інформаційного, синергетичного та діяльнісного підходів), особливе наповнення предметного середовища, обладнання, матеріали, приладдя, сюжетно-рольові ігри старших дошкільників, а також опосередковане керівництво вихователями ЗДО зображувальними діями дітей, участь батьків у здобутті їх дітьми мистецької освіти.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (МАЛЮВАННЯ) 5-6 РІЧНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1 Методика та організація констатувального експерименту

У попередньому розділі було встановлено, що самостійна зображувальна діяльність (малювання) відображає досвідченість п'яти-шестирічних дітей за допомогою образотворчих дій відтворювати навколишній світ через образи та тим самим виражати своє ставлення до предметів і явищ, які викликають у них зацікавленість. Такий досвід є ваговою частиною мистецької компетентності малят, яка визначає їх художньо-естетичне зростання.

Як особлива активність, самостійна художня діяльність дітей 5-6 років опосередковується незалежним від інших (дорослих і однолітків) вибором способу малювання та вільним використанням зображувальних матеріалів, художніх технік при втіленні образу об'єкту чи явища. Досвідченість у плані самостійного вибору предмету зображення, обрання способу втілення образу на площину паперу, художніх технік і матеріалів розвивається поступово, від менш розвинених здатностей до більш сформованих можливостей. Найвищого рівня такі можливості досягають у старших дошкільників.

Розвиток малювання, як самостійної художньої діяльності, передбачає існування певного рівня виконання, вправності у втіленні образів, що передбачає досягнення дошкільником відповідного рівня художніх умінь і навичок (досвідченості), які локалізуються у зображувальних можливостях.

З'ясувати, який саме рівень сформованості у дітей 5-6 років самостійної художньої діяльності (малювання) і спрямований даний розділ. У відповідності з окресленою стратегією магістерського дослідження організовано проведення

констатувального експерименту, *мета* якого *полягала* у визначенні міри сформованості малювання, як самостійної художньої активності, у дошкільників 5-6 років та розподілити їх на групи, згідно з рівнями розвиненості їх малювання.

Проведення констатувального експерименту вимагало дотримання певних діагностичних процедур і логіки наукового дослідження, що передбачало чітке формулювання *завдань* означеного експерименту, до яких було віднесено:

1. Уточнення компонентного складу, а також критеріїв і показників самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років як об'єкту дослідження.
2. Проведення роботи з методикою дослідження: добір діагностичних методів і їх модифікація, встановлення зв'язків між компонентами.
3. Укомплектування вибірки досліджуваних для проведення констатувального експерименту.
4. Збір емпіричних даних щодо самостійної художньої діяльності (малювання) п'яти-шестирічних дітей та розподіл їх за рівнями сформованості.
5. Визначення педагогічних впливів сім'ї та ЗДО на динаміку формування у дітей 5-6 років досліджуваного явища.

Констатувальний експеримент, як розгорнуте у часі наукове дослідження, відбувався у певній послідовності. Так, його перший етап – *підготовчий* – передбачав планування експериментальної діяльності, що зумовило визначення критеріїв і показників досліджуваного явища, компонування методів діагностики у цілісну методику вивчення самостійної художньої діяльності та педагогічного впливу з боку дорослих на процес її становлення у старших дошкільників. Другий етап – *основний* – передбачав організацію основних груп вибірки досліджуваних та збір емпіричного матеріалу для заключного етапу. Третій етап – аналіз отриманих результатів, наслідком якого стало виділення груп досліджуваних з різними рівнями сформованості самостійної художньої діяльності (малювання) та усвідомлення виховних впливів батьків і педагогів на досліджувану властивість старших дошкільників.

Розглянемо більш детально етапи констатувального експерименту. Так, одне з основних його завдань передбачало уточнення складових досліджуваного явища. Оскільки у науці існують погляди О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва щодо виділення основних ознак будь-якої діяльності крізь призму свідомості, відповідно малювання, як самостійна художня діяльність, реалізується за рахунок: наявності у дітей 5-6 років певних знань у царині мистецтва (матеріали, техніки, способами образотворення) – *пізнавальний елемент*; зацікавленість дитини своїми художніми діями, продуктами діяльності, позитивне ставлення в цілому – *емоційно-ціннісний (мотиваційний) елемент*; практичного спрямування мистецькі дії, операції, способи досягнення мети (малюнок, зображення) – *поведінковий елемент*.

Так, структуру самостійної художньої діяльності (малювання) становлять: *пізнавальний, емоційно-ціннісний (мотиваційний), поведінковий елементи*. Згідно них, взявши за основу чинні програми дошкільної освіти (Українське дошкілля, Впевнений старт) були самостійно розроблені критерії та показники малювання дітей 5-6 років, які подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії та показники розвиненості у дітей 5-6 років малювання як самостійної зображувальної діяльності

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ
<i>довільність дій і самостійність у образотворчості</i>	розуміється у матеріалах, техніках образотворчості; виявляє бажання, інтерес до художньо-естетичної зображальної творчості; швидко приймає мету, розуміє завдання, фантазує, виявляє винахідливість, гнучкість мислення; прагне передати у власних роботах особливості художнього образу; проявляє самобутній підхід до художньої діяльності;

<p><i>позитивне ставлення до своєї роботи</i></p>	<p>схвально ставиться до власних робіт; готовий до спілкування, до обговорення їх з дорослим; пояснює, відстоює оригінальність створеного власноруч зображення; впізнає власну роботу серед інших дитячих робіт;</p>
<p><i>особливості втілення художнього образу на малюнку</i></p>	<p>швидко орієнтується у пропонованих дорослим художніх матеріалах і техніках; намагається самостійно виконати завдання; прагне вдосконалити художній образ на малюнку; пропонує кілька власних варіантів зображення;</p>

Згідно з уточненими компонентами, критеріями й показниками малювання п'яти-шестирічних дошкільників було здійснено роботу, пов'язану з добором методів діагностики, модифікацією їх змісту та встановлення взаємозв'язків між ними у комплексній методиці дослідження рівня сформованості малювання як самостійної діяльності дітей.

Як цілісний діагностичний інструментарій, методику констатувального експерименту утворювали *три блоки*: *спрямування першого* з них – це операційні діагностичні процедури з дітьми; *націленість другого* – діагностування виховних впливів вихователів ЗДО на становлення малювання у дітей 5-6 років; *орієнтири третього* – визначення особливостей впливів батьків на розвиток самостійної художньої діяльності сина чи доньки вдома.

Розглянемо змістову наповненість кожного зі вказаних блоків комплексної методики дослідження. Так, у першому блоці основними методами стали бесіда та експериментальне художнє завдання. Зокрема *бесіда №1* була спрямована на з'ясування у дітей 5-6 років їх уявлень у плані розуміння того, що потрібно для того, щоб зайнятися самостійно малюванням. Нас цікавили відношення малят до малювання, розуміння його суті, знання художніх матеріалів, розуміння шляхів втілення задуму, усвідомлення образної суті предметів, явищ, засобів виразності у образотворчості, улюблені засоби

малювання, досягнення цілі у цій діяльності, наявність вільного часу та можливостей занять малюванням вдома та у дитсадку.

Загалом бесіда містила вісім запитань, серед яких: три закритих повністю, а четверте наполовину (оскільки після відповіді так чи ні необхідно було все ж надати пояснення) та чотири відкритих. Якщо закриті допомагали з'ясувати вже відомі знання, то відкриті сприяли виявленню саме глибоких усвідомлених переконань щодо суті малювання як самостійної художньої діяльності.

Бесіда проводилася у вільний від занять час. З метою досягнення більш об'єктивних відповідей, створювалася сприятлива, невимушена атмосфера діалогу рівного партнерського спілкування. В цілому було отримано 208 відповідей, які дозволили з'ясувати уявлення дітей про сутність самостійних художніх дій та ефективної їх організації у ЗДО та дома.

Наступний метод, що спрямований на вивчення пізнавального компоненту – *моделювання художньої ситуації зі створенням малюнку*, яка передбачала прояву самостійності у виконанні поставленого завдання. Обставини ситуації вимагали актуалізації художніх уявлень дітей 5-6 років.

Вона організовувалася у другу половину дня та проводилася з дітьми в індивідуальній формі. Зокрема старшим дошкільникам пропонувалося зобразити сюжет, де вони мали поєднати казковий замок, річку та ліс, над якими видніється сонечко. Дорослий розкладав перед малюком аркуш паперу, зображальні матеріали (гуашеві й акварельні фарби, олівці, фломастери, пензлики, ємність для води, пастель). За результатом виконання (готовий малюнок) фіксувалися цілісність рисунку, зображений сюжет, вільне володіння зображувальними вміннями, художніми техніками.

Інструкцією була передбачена можливість звернення дитини 5-6 років до дорослого за допомогою. При цьому фіксувалася кількість її самостійних спроб і їх характер, час роботи, кількість звернень про допомогу та наявність мотивації успіху у діях дитини. Можливою була також відмова малюка від допомоги та отримання або опосередкованої підказки або ж інструментальної допомоги (зразок малюнку, ескіз, начерк).

Кожна наступна інструментальна допомога деталізувала місця на малюнку необхідних художніх образів. Як бачимо, кількість інструментальних підказок визначалася кількістю образів, з яких слід було намалювати сюжетний малюнок.

Проаналізовані вище методи стосувалися пізнавального компоненту досліджуваного явища, наступні два (бесіда №2 та проєктивна техніка Драбинка) спрямовані на діагностику емоційно-ціннісного (мотиваційного) компоненту. Так, у своїй основі бесіда №2 мала вісім запитань. З них три закритого типу, а п'ять відкритого, що дозволяло виявляти загальні тенденції у малюванні дітей 5-6 років і глибинні мотиви та ставлення дошкільників до досліджуваного явища, до самостійних занять малюванням. У її змісті передбачалося з'ясування у малят їх відношення до знайомих, які гарно малюють, їх прагнення до вдосконалення власних можливостей у малюванні, усвідомлення шляхів їх розвитку, а також відношення дорослих (оцінка з боку дитини їх дій) щодо самостійних занять малюванням вдома чи у дошкільному закладі, забезпеченість 5-6-річних вихованців матеріалами для відповідної діяльності та прояву у ній самостійності.

Загалом проведення бесіди дозволило отримати масив даних, який складався з 208 висловлювань п'яти-шестирічних дітей з приводу бачення ними проблеми самостійної художньої діяльності та її організації вдома та у ЗДО. Цей методи проводився за звичних для досліджуваних умов, у вільний від занять час, експериментатором було створену невимушену, сприятливу атмосферу для діалогу з кожною дитиною, що суттєво сприяло отриманню об'єктивних науково виважених результатів.

Проєктивна техніка Драбинка дозволяла проаналізувати ставлення дітей 5-6 років до себе, як носія художніх здатностей та їх оцінки зі сторони самої дитини та прояву у самостійному малюванні. Згідно інструкції, досліджуваний мав розмістити себе на одному з чотирьох шаблів, на яких найвищий символізував знайомих, які здатні гарно самостійно малювати, втілювати задуми власні та дорослих, нижчий, по відношенню до верхнього шабелів,

вміщував на собі дітей, які власні задуми можуть втілювати самостійно, а завдання зі сторони – за невеликої допомоги дорослих.

Другий щабель з низу – на своїй полиці розмістив дошкільників, які не можуть самостійно організувати для себе заняття малюванням, оскільки відчують ускладнення під час втілення як власних задумів, так і завдань дорослих у зображеннях на рисунках. Найнижчий щабель вміщував дітей, які погано малювали, не хотіли самостійно малювати, втілювати будь-які задуми могли лише за значної допомоги з боку дорослих (вихователя батьків).

Наступний метод, який входив до першого блоку комплексної методики дослідження – це спостереження, яке мало на меті з'ясувати особливості художньої поведінки дітей 5-6 років, яка була пов'язана з малюванням, самостійною художньою діяльністю. У полі зору дослідника перебувало 26 п'яти-шестирічних досліджуваних, за якими й здійснювалося спостереження. Експериментатор був зацікавлений індивідуальними самостійними діями під час їх художньої активності. За окремо взятим вихованцем було проведено по два сеанси спостереження: а) ситуація на організованих заняттях з малювання педагогом; б) заняття у вільний час за бажанням дитини.

Загалом було отримано цікаву інформацію завдяки 56 протоколам спостережень, що сприяло отриманню об'єктивних результатів щодо особливостей художньої поведінки досліджуваних 5-6 років під час малювання (СХД) Було звернено увагу на те, як діти втілюють задуми у вигляді зображень, власних і зовнішніх (завдання), налаштованість дитини на позитивний результат (мотив успіху), сформованість художніх умінь і навичок, розуміння властивостей зображальних матеріалів, способів роботи за різними художніми техніками, досягнення результату, вміння прийняти самостійно рішення, оцінити зображення та власну активність під час малювання.

Спостереження за художньою активністю досліджуваних відбувалося під час виконання завдань з малювання практичного змісту, що мали завершуватися конкретним результатом – малюнком, що сприяло фіксуванню вдалих і невдалих спроб, впевненості у виконуваних художніх діях,

можливостях самостійної реалізації задуманого. Все це дозволяло виявити тенденції самостійного виконання художньої діяльності, зокрема у малюванні, а також їх ставлення до відповідних умов середовища. Завдяки спостереженню було досліджено поведінковий компонент дитячої самостійної художньої діяльності.

Наступний блок методики констатувального експерименту – робота з вихователями щодо виявлення особливостей виховних впливів на малювання, його представленість у самостійній художній діяльності. З цією метою було використано метод анкетування, що дозволило зібрати необхідну й достатньо інформативні для нас відомості достатньо швидко й у необхідній кількості. Так, анкета містила у собі 15 пунктів, які стосувалися сутності художньої діяльності, ознак її самостійності, як педагог отримує необхідну інформацію про художні вміння та уподобання дітей, як саме вихователь стимулює до занять СХД старших дошкільників, якими методами та установками при цьому керується вихователь, до яких заходів з дітьми чи батьками він вдається, чи пране залучати батьків вихованців з цього приводу (розвиток СХД).

Окрім того мали місце запитання, які стосувалися звичних (традиційних) педагогічних засобів, заходів, до яких зазвичай вдається педагогічний працівник та заходів, які планує провести вперше у цьому напрямі. Чільне місце у анкеті мали питання взаємодії з батьками, зокрема нас цікавило, чи зверталися батьки до працівників ЗДО з приводу розвитку малювання, самостійності у цьому роді діяльності дітлахів, чи задовольнили вони прохання батьків, їх цікавість. Також нам було край важливо довідатися якої саме інформації у цьому напрямі роботи бракує вихователям.

Загалом у анкеті шість запитань були закритими, а 7 – відкритими, що дозволяло виявляти як основні тенденції у педагогічній діяльності у цьому напрямку, так і приховані мотиви, переконання, здобутки. Анкетування проводилося анонімно та у зручний час для педагогів, для зручності було заготовлено спеціальні бланки для відповідей.

Третій блок методики склало також анкетування, але вже батьків. Зміст спеціально розробленої для них анкети складався з 15 запитань, дев'ять з яких мали варіанти відповідей, шість же вимагали обдумування певної інформації від дорослих (були відкриті). За допомогою них намагалися виявити уявлення дорослих членів сімей про суть малювання, самостійної художньої діяльності, її ознак. Також були пункти, які вимагали усвідомлення батьками того, чи розуміють вони дитячі вподобання у художній діяльності, як на них реагують, як саме сприяють її розвиткові, чи є у наявності зображальні матеріали, чи має до них вільний доступ син чи донька.

Окремий пласт запитань стосувався взаємодії з вихователем ЗДО, до якого ходить син чи донька. Цікавим тут було: наявність стосунків, звертань з приводу малювання, художньої діяльності їх дітей, чи надано їм певних роз'яснень, настільки вони їх задовольнили. Останній пункт методу становило запитання щодо шляхів, засобів, заходів, які використовують дорослі члени родин для розвитку СХД, зокрема дитячого малювання.

Власне після komponування методики дослідження, розпочався другий – *основний етап* констатувального експерименту, на якому формувалися групи досліджуваних та проводилася з ними відповідна діагностична робота. Так, у нашому дослідженні передбачено було існування трьох груп: дітей 5-6 років, вихователів ЗДО, а також батьків дошкільників. загалом було охоплено 26 вихованців старшої групи експериментального ЗДО, 25 дорослих членів сімей (переважно батьки) та 10 осіб педагогічних працівників. В цілому було охоплено експериментом 61 досліджуваний.

Після завершення збору емпіричних даних мав місце *заключний етап* констатувального експерименту, на якому систематизувалися відповіді опитаних осіб, узагальнювалися, формулювали відповідні висновки, у тому числі про рівні сформованості у дітей самостійної художньої діяльності у малюванні. Зміст означеного етапу висвітлено у наступних підрозділах магістерської роботи.

Таким чином, з метою отримання відомостей щодо рівня розвиненості малювання, як самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років, а також рівнів, на які поділяються старші дошкільники відповідно до виявлених у них ознак і особливостей малювання було проведено констатувальний експеримент, у якому було дотримано логіки проведення та основних його етапів – підготовчого, основного та заключного. Перші два з них стосувалися розробки методики дослідження, наповнення її діагностичними прийомами, укомплектування вибірки досліджуваних та проведення діагностичних процедур. Сутність комплексної методики склали: бесіди з дітьми про знання і ставлення до малювання (авторські), спостереження за дитячим малюванням під час виконання ними малюнків у їх вільний час і під час занять образотворчості, проєктивна техніка *Драбинка*, яка дозволяла уточнити зацікавленість дітьми СЗД (малюванням), окремі анкети для вихователів та батьків, спрямовані на визначення педагогічних впливів на розвиток малювання, як самостійної діяльності старших дошкільників.

2.2 Визначення рівнів самостійної зображувальної діяльності у п'яти-шестирічних дітей

У цьому підрозділі магістерської роботи висвітлюються питання, пов'язані з аналізом зображувальної діяльності дітей 5-6 років і визначенням міри її розвиненості, самостійності. Так, знання дітей (пізнавальний компонент) про зображальну діяльність були виділені на основі бесіди № 1, яка сприяла тому, щоб виявити, насамперед уявлення старших дітей про художні матеріали та техніки, а також універсальний мотив їх діяльності (бажання). Так, всі опитані вказали, що люблять малювати.

Надаючи відповіді на наступне запитання, щодо необхідних речей для занять зображувальною діяльністю, то лише незначна частина дошкільників вказала повний перелік (фарби гуашеві чи акварельні, пензлик, аркуш паперу чи альбом, олівці, фломастери, пастель). На нашу думку, власне такий набір

матеріалів відображає гарні знання не лише про матеріали, але й про художні техніки. Досліджуваних з такими відповідями було біля 21%.

Переважає більшість дітей 5-6 років вказувала на олівці й аркуш паперу, нерідко додаючи, що також необхідні гумка, стругачка для олівців та не один аркуш паперу, а то його легко зіпсувати. Таких досліджуваних було біля 42%. Отже, нами відмічено, що значна частина респондентів не володіє у повній мірі техніками малювання гуашевими й акварельними фарбами. Також було помітно з наданих відповідей, що біля 37% дітей поряд з художніми матеріалами вказували на необхідність перебування поряд з ними старшого брата чи сестри, мами, бабусі чи тата. У подібних випадках ми з'ясували, що означені особи потрібні для того, щоб швидко все віднайти для малювання, для практичної допомоги, для того, щоб підказували, що і як малювати. У таких досліджуваних ми фіксували відсутність самостійної зображувальної активності у малюванні, недостатню міру оволодіння художніми техніками.

Наступне запитання бесіди виявляло розуміння старших дошкільників того, що вони отримують в результаті зображальних дій: малюнок, образ. Натомість більшість дітей, а це біля 82% вказали, що їм просто подобається розфарбовувати щось, що вже намальовано раніше кимось (або ж розмальовку). Одночасно з цим біля 18% дітей називали конкретні образи, які вони прагнули втілити на аркуші паперу: червона роза, будівля дитсадку, чарівна фея, сердечка, машинки, принцеси та ін. Отже, у значної кількості досліджуваних існують нечіткі уявлення про художній образ та шляхи його створення самостійно, не цікавить якість зображення, натомість вони просто рисують або захоплені процесом малювання, що властиво більше маленьким діткам.

Відповідаючи на наступне запитання експериментатора, 21% опитаних заявили, що вони завжди досягають наміченого й самостійно втілюють образи на малюнках, а їм про це говорять однолітки, дорослі. Біля 49% відмітили, що не завжди вдається зобразити те, що дуже б хотіли, бо малювати важко, не все виходить гарно, бо лише вчуся, ну коли вдається, а коли й ні. Решта ж вибірки,

вказали, що в них це переважно не вдається, оскільки вони дуже погано (зі слів дорослих) малюють, їм це взагалі не дуже цікаво, не знаю чому, боюсь відразу все зіпсувати. Отже, зафіксували, що лише $\frac{1}{3}$ частина дітей досягає успіху, втілюючи свої задуми у конкретні художні образи й отримують позитивні враження й схвалення інших, біля $\frac{1}{2}$ частини вибірки, вказують, що у більшості випадків ні, але все ж інколи вдається, а натомість 30% опитаних говорять, що у них самостійно нічого не виходить.

Надаючи відповіді на наступне запитання бесіди, 21% досліджуваних вказали, що вони ніколи не звертаються до дорослих за допомогою, оскільки й без них гарно малюють, стараюся все сам малювати, краще самому все робити, красиво, коли сам зобразив. Біля 70% респондентів згодні з тим, що за першої ж необхідності вони звертаються за допомогою до мами, тата, сестри, брата, виховательки тощо. Також залишилися такі старші дошкільники, а це біля 9%, які залишають малювання й ні до кого не звертаються, бо у них нічого не вдається, а дорослі докоряють за це. Отже, більшість дітей готова сприйняти допомогу, коли їм щось не вдається, біля $\frac{1}{3}$ ніколи до неї не тяжіють, а біля 10% взагалі кидають малювати, бо докорятимуть.

У наступному питанні ми з'ясували, що для 21% старших дошкільників, задіяних у дослідженні, однаково легко втілювати задуми як фарбами, так і олівцями, чи пастелями, кольоровими ручками (гелевими), проте 69% опитаних надають перевагу лише олівцям. При цьому вони пояснювали, що ними легше малювати, бо коли щось відразу не виходить, можна скористатися гумкою. Решта ж дітей відмітили, що для них все використовувати важко. Як бачимо, з точки володіння художніми техніками, лише біля $\frac{1}{3}$ досліджуваних вільно їх використовуює, що важливо для самостійної зображувальної діяльності, більша ж частина дітей надає перевагу олівцям.

У наступних своїх висловлюваннях опитані підтвердили, що для них улюбленим засобом малювання є олівці (60%), фарби, олівці, фломастери (14%), фарби, олівці, фломастери, пастель, кольорові ручки (7%). Одночасно

біля $\frac{1}{3}$ дітей не змогли визначитися зі своїм улюбленим художнім засобом, просто відповідаючи, що вони не знають.

Важливим моментом було дізнатися, чи дозволяють дітям малювати вдома і у дошкільному закладі. Всі без винятку досліджувані зізналися, що їм не забороняють займатися ні вдома, ні в садочку. Одночасно з цим біля 50% дітей вказали, що в садочку дозволяють, навіть фарбами малювати. Як бачимо, батьки дозволяють дітям займатися малюванням, але біля половини ставить вимогу щодо фарб, натомість у садочку у вихованцям повною мірою можна скористатися й фарбами.

Під час виконання дітьми другої діагностичної процедури, пов'язаної з *моделюванням художньої ситуації та створенням малюнку*, виявилось, що повною мірою впоралися з завданням біля 25% дітей, вони змогли поєднати у єдине ціле (сюжетний малюнок) запропоновані експериментатором деталі, використовували при цьому фарби (на вибір акварель чи гуаш), пензлики, працювали самостійно, не відволікалися, готове зображення обговорили з дослідником, пояснивши зображений сюжет, виявляли бажання до другої спроби та проговорювали, що хочуть спробувати інший тип фарб, чи олівці, щоб порівняти між собою малюнки.

Іншій групі дітей вдалося виконати завдання за невеликої допомоги вихователя: поєднати запропоновані частини (деталі) у сюжетне зображення. При цьому наступні дії, у яких вони розфарбовували малюнок, відбувалися з олівцями. Виконуючи дані дії діти працювали самостійно, не відволікалися, потім пояснили експериментатору, чому вони використали ті чи інші кольори та відмітили (на прохання дослідника), що їм зазвичай краще малювати олівцями, бо їм це звично і тут вони впевнені у своїх діях. Таких дітей було біля 28%.

Нарешті остання група досліджуваних реалізувала поставлене завдання за допомогою дослідника і у першій фазі, де мало місце поєднання деталей у єдиний задум (художній образ) і в другій частині, де потрібно було дібрати техніки для його виконання (олівці, фарби, пастель). Зафіксовано, що

досліджувані зазвичай погоджувалися з пропозицією обрати фарби чи олівці (техніку малювання) лише прохали показати, які саме виконувати дії. При цьому досліджувані самостійно обирали кольори, розфарбовуючи сюжетний малюнок і пояснюючи досліднику чому обрали той чи інший колір. Ця група дітей 5-6 років мала недостатньо навиків роботи з фарбами та олівцями. Цих досліджуваних виявилось біля 43%.

Отже, виявляючи знання й уявлення, а також зображувальні вміння дітей 5-6 років дійшли висновку, що біля 23% опитаних знають, що потрібно для малювання, якими техніками можна скористатися та обирають їх самостійно, не звертаються до дорослих за допомогою, а самі прагнуть втілювати власні задуми (або виконувати завдання), знають про наявність умов вільно малювати, користуватися зображувальними матеріалами вдома і у дитсадку. 35% дітей розуміють, що необхідно для занять малюванням, які існують художні техніки, проте надають перевагу олівцям, зрідка фломастерам, за необхідності звертаються за допомогою до дорослих, усвідомлюють можливість займатися вдома чи у садочку малюванням, брати необхідні матеріали, чутливі до схвалення їх результату дорослими. 42% дітей знають про існування різних художніх технік, але не у повній мірі знають особливості роботи з ними, а тому надають перевагу олівцям, вимагають присутності поряд з ними інших, просять їх обирати для них і теми для малювання, і художні техніки, і практично допомагати, мають обмежений доступ до зображувальних матеріалів вдома, за виникнення труднощів припиняють діяльність або намагаються її уникати.

Наступний крок – здійснення аналізу емоційно-мотиваційного компоненту самостійної художньої діяльності. Особливо нас цікавили мотиваційні аспекти у вигляді прагнення покращити свої практичні вміння у малюванні. Так, всі без винятку опитані проговорили, що серед їх знайомих є такі, які дуже гарно, красиво малюють. В основному це дорослі, зокрема мама, бабуся, тато, сестра, яка вчиться на художника; зрідка – однолітки, з кимось знайомі по дому, хтось у іншій групі, хтось у їх. При цьому всі досліджувані, за їх словами, хотіли б малювати так, як вони, бо в них красиві малюнки, чудові

зображення (образи) на рисунках. Такі відповіді властиві для 80% опитаних. 20% відповіли, що їм хочеться ще краще малювати, ніж зараз вони уміють, хоча малюнки їх не гірші, ніж у знайомих, які також гарно малюють.

Надаючи відповіді на третє запитання, всі діти відповідали, для того, щоб краще малювати необхідно: малювати, тренуватися створювати зображення, вчитися і т. д. Отже, старші дошкільники усвідомлюють, що вдосконалення вмінь і навичок можливе лише за цілеспрямованого навчання (тренування) чи виконання багатьох вправ. Інформативними виявилися висловлювання дітей щодо допомоги дорослих. Зокрема одна частина дітей, вказувала на необхідність надання батьками, старшими дітьми, вихователями практичної допомоги: намалювати контури, зобразити коло, провести лінії, заокруглити обриси, намалювати складне зображення. Подібних висловлювань було біля 70%. З чого ми зробили висновок, що таким досліджуваним складно втілювати й формувати художні образи, тому вони потребують допомоги

Решта старших дошкільників вказувала на необхідність дорослих постійно забезпечувати (купувати) фарбами, олівцями, цікавими розмальовками, чимось незвичним (трафарети, фарби для пальчиків). Подібних висловлювань було біля 20%, а 10% не змогли чітко висловитися з приводу поставленого запитання.

Цікавими виявилися відповіді опитаних з приводу умов для малювання: вдома краще малювати вказало біля $\frac{1}{3}$ дітей. Вони так пояснювали свій вибір: там є брати (сестричка) з якими я люблю малювати, можна попросити допомоги мами, тата, дідуся чи бабусі. Біля 25% дошкільнят відповіли, що їм однаково де малювати, головне, щоб були зображувальні матеріали (олівці, папір, фарби) та не заважали. Решта досліджуваних наголошували, що все ж краще вдома цим займатися, бо: у них там є кольорові ручки, а в садочку подібних немає, великий папір, багато місця у кімнаті, можна малювати і на підлозі, великий красивий стіл, на якому лише їм дозволено малювати, є великі картини, які можна змальовувати тощо. Отже, ця частина тяжіє до вишуканих умов, які мають задовольняти їх потреби. Подібних відповідей було біля 42%.

У цьому ж сенсі інформативними виявилися висловлювання на запитання сім і вісім, які стосувалися наявності зображувальних матеріалів у дошкільному закладі і вдома. Так, 58% опитаних надали стверджувальні відповіді: і вдома, в у дитсадку можна віднайти матеріали, для того, щоб помалювати олівцями. Ще 21% респондентів зазначили, що легше все таки відшукати необхідний матеріал у садочку, а то вдома треба запитувати, де він лежить і просити, щоб дістали. Натомість інші 21% досліджуваних відмітили, що повністю задовольнити свої бажання у художніх матеріалах вони можуть лише вдома, бо там є все, що їм необхідно і мама з татом дозволяють ним вільно користуватися. Отже, у дітей 5-6 років існують певні завагани, врахування яких дозволяє дітям займатися зображувальною діяльністю самостійно. Менш вибагливих дітей, а це 58%, повністю влаштовує наявність художніх матеріалів для занять малюванням.

При цьому 58% дітей 5-6 років відмітили, що вони малюють самостійно, бо їм це просто подобається, натомість 21% - люблять створювати дуже красиві картини або люблять малювати й дарувати рисунки іншим (дорослим, друзям), а ще 21% відповіли, що починають малювати, коли їм стає нудно або більше нема чим зайнятися.

Так, аналізуючи дані за *проективною технікою Драбинка*, виявилось, що на найвищому щаблі розмістили себе 33% дітей 5-6 років, які ототожнювали себе зі знайомими, які здатні гарно самостійно малювати, втілювати задуми власні та дорослих. На другому згори – 21% старших дошкільників, які вважали, що власні задуми у художні образи можуть втілювати самостійно, а поставлені перед ними завдання – за невеликої допомоги дорослих.

На третьому щаблі драбинки згори розмістилися п'яти-шестирічні діти, які вважають, що не можуть самостійно організувати для себе заняття малюванням, оскільки відчують ускладнення під час втілення як власних задумів, так і завдань дорослих у зображеннях на папері (21%). Найнижчий щабель вміщував дітей, які погано малювали, не хотіли самостійно малювати, втілювати будь-які задуми могли лише за значної допомоги з боку дорослих (вихователя батьків). таких досліджуваних виявилось біля 29%.

Отже, дослідивши емоційно-мотиваційну складову у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності виявилось, що 32% досліджуваних здатні організувати для себе самостійну художню діяльність, позитивно ставляться до знайомих, які гарно малюють прагнуть бути схожими на них, усвідомлюють необхідність постійного тренування, вдосконалення художніх вмінь, позиціонують себе як таких, які здатні гарно самостійно малювати, втілювати гарні задуми на малюнках.

Натомість інші 36% дітей 5-6 років потребують присутності дорослих за себе під час занять самостійною зображувальною діяльністю, з їх допомогою організують заняття малюванням, оскільки вважають, що не можуть самостійно організувати для себе повноцінну художню діяльність, адже усвідомлюють ускладнення під час втілення як власних задумів, так і завдань дорослих у зображеннях на папері, проте бажають вдосконалювати власні художні вміння і знають як це потрібно зробити.

Остання частина досліджуваних, а це 32% дітей 5-6 років, позиціонують себе з людьми, які погано малюють, не хочуть самостійно малювати, а втілювати будь-які задуми зможуть лише за значної допомоги з боку дорослих, не розуміють як саме поліпшити власні навички і навіщо (старших братика чи сестрички, вихователя, батьків).

Розглянемо результати спостереження, які вказують на *поведінковий компонент* самостійної зображувальної діяльності. Загалом під час художньої поведінки було помітно, що діти 5-6 років виявляли подібні з попередніми знання й поведінкові ознаки (результат). Взагалі відмічено, що художня поведінка дітей вміщувала моменти новизни, була для дітей 5-6 років незвичною, цікавою, представляла поле зору для виявлення вигадки, фантазії, стимулювала до активних дій. Зафіксовано, що біля 29% дітей самостійно реалізують задуми у вигляді зображень, власних і зовнішніх (завдання), налаштовані на позитивний результат (мотив успіху), володіють сформованими художніми вміннями та навичками, розуміють властивості зображальних матеріалів, знають способи роботи з різними художніми техніками, досягають

результату, вміють прийняти самостійно рішення, оцінити зображення та власну активність під час СХД.

Інша частина п'яти-шестирічних дітей (39%) з невеликою допомогою реалізують власні задуми та завдання у вигляді зображень, більш налаштовані на позитивний результат, ніж невдачу, не до кінця оволоділи художніми вміннями та навичками, знають властивості зображальних матеріалів, знають способи роботи з різними художніми техніками, проте не мають практичного досвіду їх використання, орієнтовані на процес виконання, намагаються досягати результату, невпевнені у прийнятті самостійного рішення, можуть здебільшого адекватно оцінити зображення та власну активність під час СХД.

Решта 32% досліджених 5-6 років реалізують власні задуми та завдання у вигляді зображень за значної допомоги з боку вихователів, більш налаштовані на невдачу, ніж на позитивний результат, слабо оволоділи художніми вміннями та навичками, знають властивості зображальних матеріалів, недостатньо знають способи роботи з різними художніми техніками, не мають практичного досвіду їх використання, орієнтовані на процес виконання, а не результат, невпевнені у прийнятті самостійних рішень, не завжди у змозі адекватно оцінити зображення та власну активність під час СХД.

Для більш детального аналізу сформованості компонентів самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років та кращого сприйняття у образній формі занесемо відомості про їх стан до таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Особливості компонентів самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років
(малювання)**

Компоненти та їх особливості	Високий рівень виконання художніх дій	Середній рівень виконання художніх дій	Низький рівень виконання художніх дій
Пізнавальний	23	35	42
Емоційно-мотиваційний	32	36	32
Поведінковий	29	39	32

Співставлення отриманих результатів за всіма діагностичними методами, спрямовані на вивчення компонентів досліджуваного явища, дозволило нам здійснити розподіл дітей 5-6 років на групи, відповідно до рівнів розвиненості у досліджуваних самостійної художньої діяльності (малювання).

Таблиця 2.3.

Розподіл п'яти-шестирічних дітей за рівнями сформованості самостійної художньої діяльності (малювання)

Рівень розвитку	Характеристика самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років	% дітей
<i>Високий</i>	знають, що потрібно у малюванні, які існують техніки, самостійно без допомоги їх обирають, втілюють власні задуми (завдання), знають як користуватися художніми матеріалами вдома, у дитсадку; здатні організувати для себе самостійну художню діяльність, позитивно ставляться до знайомих, які гарно малюють, прагнуть бути схожими на них, розуміють необхідність вдосконалення художніх вмінь, позиціонують себе як здатних гарно самостійно малювати, втілювати задуми на малюнках; налаштовані на позитивний результат, володіють гарними художніми вміннями, знають способи реалізації художніх технік, досягають результату, самостійно приймають рішення, здатні оцінити зображення та власну активність	25
<i>Середній</i>	розуміють, що потрібно для малювання, художні техніки, але надають перевагу олівцям, фломастерам, за потреби звертаються за допомогою до дорослих; знають як вдома чи у садочку займатися малюванням, як обирати необхідні матеріали, вимагають присутності дорослих під час занять малюванням, які організують за їх допомоги, оскільки вважають, що не можуть впоратися самостійно через труднощі втілення власних задумів і завдань на малюнку; бажають вдосконалити власні художні вміння і знають як це потрібно зробити; більше налаштовані на позитивний результат, ніж невдачу, не до кінця оволоділи художніми вміннями, знають властивості зображальних матеріалів і способи роботи у різних художніх техніках, проте не мають досвіду їх використання, орієнтовані на процес виконання, прагнуть досягати результату та чутливі до його схвалення, невпевнені у прийнятті самостійного рішення, здебільшого адекватно оцінюють зображення та власну активність;	37
<i>Низький</i>	знають про різні художні техніки, але не розуміють їх	38

	використання, тому надають перевагу олівцям, вимагають присутності поряд з ними інших, просять їх обирати для них теми, художні техніки у малюванні, допомагати практично, мають обмежений доступ до зображувальних матеріалів вдома, за виникнення труднощів припиняють діяльність або намагаються її уникати; позиціонують себе з людьми, які погано малюють, не хочуть самостійно малювати, а втілювати будь-які задуми зможуть лише за значної допомоги з боку дорослих, не розуміють як саме поліпшити власні навички і навіщо; більш налаштовані на невдачу, ніж на позитивний результат, має слабкі художні вміння, орієнтуються у зображальних матеріалах, але не зовсім розуміють художні техніки, не має досвіду, орієнтовані на процес виконання, а не результат, невпевнені у самостійних рішеннях, не спроможні адекватно оцінити зображення та власну активність	
--	--	--

Отже, як бачимо з таблиці 2.3, значна кількість п'яти-шестирічних дітей мають ускладнення у малюванні як самостійній художній діяльності. Так, у відсотковому еквіваленті, приблизно 75% досліджуваних осіб характеризуються недостатнім рівнем її сформованості, що зумовлює нас вдатися до коректування означеної властивості у старших дошкільників експериментального ЗДО.

З метою подальшої роботи на формувальному етапі варто розділити між собою результати дослідження по експериментальній і контрольній групах дітей, оскільки на констатувальному етапі вони склали єдину вибірку. Здійснивши відповідні обрахунки, представимо результати у вигляді таблиці.

Таблиця 2.4.

Показники самостійної художньої діяльності (малювання) дітей 5-6 років у експериментальній і контрольній групах

Рівні сформованості та досліджувані групи	Експериментальна група	Контрольна група
<i>високий</i>	23	25
<i>середній</i>	37	38
<i>низький</i>	38	37

Як видно з табл. 2.4, показники у мірі сформованості малювання, як самостійної художньої діяльності, мають незначні відмінності у ЕГ й КГ, а тому можемо ними знехтувати у подальшій роботі.

Таким чином, з'ясовано, що діти п'яти-шести років мають високий (25%), середній (37%) і низький (38%) рівні опанування малюванням, як самостійною художньою діяльністю. Зокрема, виявлено, що *діти з високим рівнем* означеної діяльності знають, що потрібно у малюванні, які існують техніки, самостійно без допомоги їх обирають, втілюють власні задуми (завдання), знають як користуватися художніми матеріалами вдома, у дитсадку; здатні організувати для себе самостійну художню діяльність, позитивно ставляться до знайомих, які гарно малюють, прагнуть бути схожими на них, розуміють необхідність вдосконалення художніх вмінь, позиціонують себе як здатних гарно самостійно малювати, втілювати задуми на малюнках; налаштовані на позитивний результат, володіють гарними художніми вміннями, знають способи реалізації художніх технік, досягають результату, самостійно приймають рішення, здатні оцінити зображення та власну активність.

Діти з середнім рівнем оволодіння малюванням розуміють, що потрібно для нього, основні художні техніки, але надають перевагу олівцям, фломастерам, за потреби звертаються за допомогою до дорослих; знають як вдома чи у садочку займатися малюванням, як обирати необхідні матеріали, вимагають присутності дорослих під час занять малюванням, які організують за їх допомоги, оскільки вважають, що не можуть впоратися самостійно через труднощі втілення власних задумів і завдань на малюнку; бажають вдосконалювати власні художні вміння і знають як це потрібно зробити; більше налаштовані на позитивний результат, ніж невдачу, не до кінця оволоділи художніми вміннями, знають властивості зображальних матеріалів і способи роботи у різних художніх техніках, проте не мають досвіду їх використання, орієнтовані на процес виконання, прагнуть досягати результату та чутливі до

його схвалення, невпевнені у прийнятті самостійного рішення, адекватно оцінюють зображення та власну активність.

Діти низького рівня СХД знають про різні художні техніки, але не розуміють їх використання, тому надають перевагу олівцям, вимагають присутності поряд з ними інших, просять їх обирати для них теми, художні техніки у малюванні, допомагати практично, мають обмежений доступ до зображувальних матеріалів вдома, за виникнення труднощів припиняють діяльність або намагаються її уникати; позиціонують себе з людьми, які погано малюють, не хочуть самостійно малювати, а втілювати будь-які задуми зможуть лише за значної допомоги з боку дорослих, не розуміють як саме поліпшити власні навички і навіщо; більш налаштовані на невдачу, ніж на позитивний результат, має слабкі художні вміння, орієнтуються у зображальних матеріалах, але не зовсім розуміють художні техніки, не має досвіду, орієнтовані на процес виконання, а не результат, невпевнені у самостійних рішеннях, не спроможні адекватно оцінити зображення та власну активність.

2.3 Особливості виховних впливів на зображувальну діяльність у ЗДО й сім'ї

У цій частині роботи висвітлюються характерні особливості виховних впливів дорослих, спрямованих на опанування дітьми 5-6 років малюванням та його розвитком як самостійної художньої діяльності. Спершу проаналізуємо дані, які було здобуто за третім блоком комплексної методики дослідження, який стосувався роботи з педагогами експериментального ЗДО.

Так, обробляючи надані відповіді, ми помітили, що всі педагоги надали стверджувальну відповідь на пункт анкети №1, тобто вони всі вважають, що їх вихованцям подобається малювати. Наступне запитання було покликано, щоб уточнити попереднє: чим керувалися вихователі ЗДО, надаючи відповідь. Як з'ясувалося, 40% опитаних керувалися власними переконаннями (досвід), ще 40% - спостереженням за вихованцями. Натомість 20% досліджуваних вказали,

що вподобання дитини до малювання залежить від того, як саме вихователь зацікавить дітей даною діяльністю.

Наступні пункти анкети (3, 4) стосувалися проблеми надання дітям самостійності у малюванні та тому, на якому саме етапі її пропонують педагоги. Так, абсолютно всі педагогічні працівники зазначили на бланках, що сприяють проявам самостійності дітей у зображувальній діяльності. При цьому погляди досліджуваних з приводу етапів надання автономії вихованцям розподілилися на три рівні групи, зокрема представники першої з них вказували, що роблять це на етапі формування задуму малюнку, друга – під час обрання певного способу зображення, а решта – власне у ході малювання. Відмітимо, що не зустріли у жодній анкеті відповідей, у яких було б поєднано всі три етапи.

Послідуючі запитання стосувалися цікавості вихователів до малюнків, створених дітьми під час самостійної художньої діяльності, а також (6 пункт), якими методами стимулюють працівники ЗДО дитячу самостійність, активність. Так, всі без винятку опитані наголосили, що цікавляться тим, що їх вихованці малюють у свій вільний час. Однак всі пояснювали свою цікавість різними причинами. Зокрема було надано такі пояснення: щоб краще розуміти інтереси, підтримувати цікавість їх до творчості; для проведення бесід за зображеними малюками темами або для спілкування з ними; розуміти, що дітей цікавить та спілкуватися з ними про це; потрібно краще розуміти дитячу творчість. Такі відповіді є властивими для 80% респондентів

Натомість 20% педагогічних працівників основну увагу звертає на певні недоліки у зображувальних вміннях своїх вихованців, а потрібно їм це для роботи над ними, для вдосконалення. З огляду на тему нашого дослідження саме такі відповіді є більш продуктивними.

Щодо методів, які використовують вихователі: 20% надають дітям повну свободу під час СОД і пояснюють це її назвою; 20% стимулює словесними методами, читаючи казки, оповідання; ще 30% - пропонують намалювати комусь подарунок (картинку до свята або листівку); решта 30% -

використовують під час подібної дитячої активності нетрадиційне малювання (цікаві й доступні, але незвичні й такі, що захоплюють дітей). Як бачимо, всі педагоги по-різному, але стимулюють дітей до самостійної СОД.

Наступні пункти анкети (7 і 8) стосувалися розуміння сутності самостійної художньої діяльності та намагання (відповідна робота) її розвивати. Так, у 70% бланків вихователі дошкільного закладу вказали наступне: спосіб організації життєдіяльності вихованців; діти самостійно обирають серед малювання, аплікації, ліплення, конструювання щось одне; діти самостійно працюють. У інших педагогів були наступні відповіді: коли діти виявляють ініціативу до творчості; спосіб самовираження дітей; прояви дитиною себе, свого настрою. Як бачимо, у меншій групі опитаних СОД розуміють як спосіб творчих проявів дошкільниками свого ества, пізнання дійсності.

Дев'яте запитання анкети для вихователів стосувалося планування СОД старших дошкільників. Так, було відмічено педагогів, які планують традиційні заходи у цьому напрямі: спостереження, бесіди, наочність, емоційні розповіді, індивідуальна та колективна робота з малятами, гурткова робота (80%). Серед інших форм – ігри, ігрові вправи, спільна художня діяльність вихователя та вихованців, а також , участь у різного роду художніх виставках (20%).

Також важливою для нас була інформація від працівників ЗДО, яка стосувалася їх осмисленого ставлення до досліджуваної проблеми – інформації, якої вони потребують. Відразу ж відмітимо, що на дане запитання не надали своїх відповідей понад 40% опитаних. 10% респондентів ніякої інформації з цього приводу не надали. Решта, а це приблизно 50% вибірки, акцентували увагу на необхідності щодо наявності практичних порад, методичних розробок і посібників, майстер-класів, відео-занять, вебінарів з цієї проблематики. Отже, значна частина досліджуваних відчуває ускладнення для повноцінної реалізації напряму самостійної художньої діяльності.

Останні запитання анкети були спрямовані на організацію взаємодії ЗДО з батьками з приводу досліджуваної проблеми. Так, ½ вибірки вихователів вказали про те, що до них з приводу самостійної художньої діяльності батьки

не зверталися та, відповідно, ніякої допомоги в означеному напрямі педагогічні працівники дорослим членам сімей не надавали. Ще біля 20% респондентів нічого не написали у своїх бланках на ці питання. Натомість біля 30% опитаних відмітили, що до них зверталися батьки з приводу поліпшення та розвитку малювання й у тому числі самостійної художньої діяльності. За твердженням педагогічних працівників вони надали посильної допомоги, а дорослим членам сімей виявилось її достатньо.

Інформативними виявилися запитання щодо заходів, які плануються у контексті досліджуваної проблеми. Так, серед них були виставки малюнків, фото-конкурси, бесіди з батьками, повідомлення батьків про певну подію у Вайбер-мережі. Такі відповіді були характерними для 70% респондентів, решта ж 30% ніякої інформації з цього приводу не надали. Окрім цього 60% опитаних планують також виставки дитячих робіт: *Золота осінь*, *Зимонька-зима*, *Весняна-краса*, фестиваль дитячих робіт (за певною тематикою), *Таланти наших батьків*. 40% досліджуваних ніяких відповідей не надали.

Отже, педагогічні працівники визнають важливість розвитку самостійної художньої діяльності. Біля 20% їх намагаються стимулювати у дітей розвиток СОД різними методами, які стосуються творчості, нестандартних шляхів розвитку малювання, відчувають потребу у поповненні свого багажу знань через методичні розробки та посібники, майстер-класи, сучасні шляхи стимулювання художньої творчості, цікавляться роботами дітей у ході СОД, спілкуються з їх приводу зі старшими дошкільниками, намагаються вдосконалювати певні хиби у дітей, взаємодіють з батьками в означеному напрямі.

Близько 40% вихователів намагаються орієнтуватися у проблематиці СОД, спілкуються з дітьми щодо її результатів, використовують при цьому традиційні методи для її розвитку, але не постійно, а час від часу, визнають прогалини у цій проблематиці, з батьками вихованців з цього приводу не спілкувалися. Решта 40% педагогічних працівників особливо цією проблемою

не переймаються, з батьками не взаємодіють, а СОД розуміють і сприймають як лише вільний вибір дітьми чим зайнятися.

Проаналізуємо тепер бачення проблеми розвитку самостійної діяльності (малювання) батьками. Так, значна частина батьків (40%) визнає, що самостійна художня діяльність – це ліплення, малювання, аплікація, слухання музики, читання віршів, прозових творів. Інші 30% опитаних дорослих членів сім'ї вказали, що така активність дітей пов'язана з дитячими самовираженням, імпровізацією, з вмінням передавати свій стан, втілювати у вироби фантазії, творчий задум. Натомість близько третини досліджуваних взагалі відмовилися надати будь-які відповіді.

Переважна частина опитаних (30%) визнала, що діяльність дітей може бути самостійною, оскільки потрібно, щоб діти були хоч десь незалежними від дорослих. При цьому 70% респондентів заявили, що ніякої мови про автономну діяльність дітей 5-6 років не може бути, адже дорослі все одно (хоча й опосередковано) впливають на неї.

Наступні пункти анкети стосувалися того, чи люблять їх син чи донька малювати. Так, 25% досліджуваних відмітили, що цього вони не знають, а наступне запитання взагалі проігнорували. Натомість 75% батьків надали стверджувальні відповіді. При цьому вони це зробили на основі кількох критеріїв – висловлювань дитини, спостережень за сином чи донькою, а також повідомлень вихователів. Отже, можемо відмітити, що батьки цікавляться здатностями своїх малюків до малювання.

Наступні пункти анкети стосувалися опікуванням батьків малюванням сина чи доньки. Зокрема, біля 40% дорослих членів сімей зазначили, що вони стимулюють власну дитину до занять малюванням, ще 30% відмітили, що вони це роблять постійно. Решта 30% взагалі не надали ніякої відповіді на поставлене запитання. Одночасно з цим 40% респондентів написали, що основним методом стимулювання розвитку малювання для них є пошук і покупка зображальних матеріалів (купую щось гарненьке, для творчості; купую олівці, фарби, альбом; купую матеріали для творчості, розмальовки). Натомість

30% опитаних вказали, що читають дітям художню літературу; розглядають цікаві картинки, ілюстрації до казок, оповідань; показую відео-заняття з малювання.

Інформативним виявився наступний блок запитань (7-10), які стосувалися художніх занять з дітьми вдома, доступу до художніх матеріалів, місце де вони знаходяться та задоволеність наявною сукупністю художніх матеріалів вдома. Так, відразу ж відмітимо, що близько третини дорослих членів сімей, задіяних на цьому етапі дослідження, не надали жодної з відповідей на означені питання. 20% опитаних відповіли, що: вони намагаються поряд з малюванням займатися з сином чи донькою аплікацією чи ліпленням; дитина має вільний доступ до художніх зображувальних матеріалів, які є вдома; художні засоби не ховають від сина, доньки, натомість тримають їх у дитячій кімнаті, шухляді шафи чи столу про які відомо малюку; до переліку набору входить кілька альбомів, розмальовки і дитячі книжечки, фарби, олівці, фломастери, пензлі, пластилін, кольоровий папір, клей; дорослі вважають цей перелік достатнім. Ще 20% вибірки визнали, що дуже рідко займаються зі своїм сином чи донькою малюванням взагалі, а про решту занять мова не йде, при цьому у них є подібні набори художніх матеріалів, до яких діти мають доступ і він дорослих влаштовує.

Ще один з блоків анкети становили пункти 12-14, які стосувалися взаємодії з вихователями щодо самостійної зображувальної діяльності сина чи доньки. Так, 40% опитаних заявили, що ніяких контактів з педагогами з цього приводу вони не мали, а тому відповіді на пункти 13, 14 лишилися порожніми. Одночасно з такими відповідями були й інші. Так, 30% відмітили, що вони цікавилися даним питанням у вихователів і лишилися задоволені, наданою їм допомогою. Решта вибірки також вказали на подібні контакти із педагогічними працівниками, проте їх не задовольнили відповіді щодо розвитку дитячого малювання як діяльності у сина чи доньки. Отже, думки опитаних достатньо різні, однак і інформативні.

Цікавими виявилися надані відповіді батьками на останнє запитання нашої анкети: чи стимулюють вони розвиток у дітей самостійності у діяльності і як саме. Зауважимо, що батьки відмітили, що прагнуть стимулювати у їх сина чи доньки самостійність, основні шляхи – пояснення як потрібно зробити й надання можливостей виконати дитині самостійно, без жодного втручання з їх боку.

Отже, провівши аналіз батьківських поглядів на проблему розвитку самостійної художньої діяльності (малювання), виявили: близько 25% батьків: розуміють важливість опанування дітьми малюванням, яке вони вбачають самостійною художньою діяльністю; прагнуть допомагати дитині, забезпечують її необхідними матеріалами і залишаються задоволеними переліком того, що є вдома, дозволяють вільно ними користуватися, а також займаються з дітьми не лише малюванням, але й ліпленням, аплікацією; контактують з приводу цих питань з вихователями; намагаються стимулювати самостійність дітей вдома, пояснюючи суть роботи та надаючи право виконувати все це самостійно. Ще близько 25% батьків також свідомо ставляться до розвитку СЗД, виконують схожі дії, проте займаються з сином чи донькою інколи. Решта дорослих членів сімей не сприймає серйозно проблему розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) та виділяється інертним ставленням до неї (біля 50%).

Таким чином, проаналізувавши виховні впливи у сім'ї батьків і педагогів у ЗДО з'ясували, що дорослі опікуються питаннями розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання), проте їх зусилля не достатньо значущі.

Вихователі є більш досвідченими у використанні методів і форм роботи, ніж батьки, проте незначна частина педагогів і батьків взаємодіють у цій сфері, що негативно впливає на опанування малюванням дітьми 5-6 років.

Висновки до розділу 2

З метою проведення констатувального експерименту було скомпоновано комплексну методику дослідження, яку склали: бесіди з дітьми про знання і ставлення до малювання, спостереження за дитячим малюванням під час різних занять, проєктивна техніка *Драбинка*, яка дозволяла уточнити їх зацікавленість СХД (малюванням), окремі анкети для вихователів та батьків, спрямовані на визначення педагогічних впливів щодо виховних впливів на розвиток малювання, як самостійної діяльності старших дошкільників. дослідження.

Значна кількість п'яти-шестирічних дітей мають ускладнення у малюванні як самостійній художній діяльності. З'ясовано, що діти п'яти-шести років мають високий (25%), середній (37%) і низький (38%) рівні опанування малюванням. У відсотковому еквіваленті, приблизно 75% досліджуваних осіб характеризуються недостатнім рівнем її сформованості.

Найкраще володіють самостійним малюванням *діти з високим рівнем*. Вони знають, що потрібно для малювання, які існують техніки, самостійно без допомоги їх обирають, втілюють власні задуми (завдання), знають як користуватися художніми матеріалами вдома, у дитсадку; здатні організувати для себе самостійну художню діяльність, позитивно ставляться до знайомих, які гарно малюють, прагнуть бути схожими на них, позиціонують себе як здатних гарно самостійно малювати, втілювати задуми на малюнках; налаштовані на позитивний результат, володіють гарними художніми вміннями, знають способи реалізації художніх технік.

Проаналізувавши виховні впливи у сім'ї батьків і педагогів у дошкільному закладі з'ясували, що дорослі опікуються питаннями розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання), проте їх зусилля не достатньо значущі. Вихователі є більш досвідченими у використанні методів і форм роботи, ніж батьки. Важливим моментом є те, що незначна частина педагогів і батьків взаємодіють у цій сфері, що негативно впливає на опанування малюванням дітьми 5-6 років.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ФОРМУВАЛЬНОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ

3.1 Концептуальні засади формувального експерименту

У цьому підрозділі висвітлено основне спрямування експериментальних дій на формувальному етапі дослідження. Здійснений аналіз питання розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років зумовив нас до внесення змін в освітній процес експериментального ЗДО, а також спрямував на створення ефективних умов для вдосконалення означеного процесу в освітній установі та сімейному середовищі.

Проведення формувального експерименту вимагала постановку цілі та завдань для більш ефективної реалізації змісту роботи в обраному ЗДО. Так, основна мета на цьому етапі полягала у емпіричні перевірці педагогічних умов оптимізації розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) у дітей п'яти-шести років.

Відповідно до мети постала необхідність:

- визначити концептуальні основи організації експериментальної роботи з розвитку у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності (малювання);
- визначити й обґрунтувати педагогічні умови та наповнити освітній процес методами для оптимізації розвитку у п'яти-шестирічних дошкільнят самостійної зображувальної діяльності (малювання);
- з'ясувати ефективність педагогічних умов і дібраних практичних методів впливу на розвиток у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності (малювання);

Проведена експериментальна робота на попередніх етапах дослідження сприяла усвідомленню важливості та необхідності удосконалення малювання дітей 5-6 років як самостійної зображувальної діяльності. Крім того встановлено, що вплив на означену проблему мають досвідченість п'яти-шестирічних малят у малюванні та педагогічні заходи, які мають місце у сімейному колі та у дошкільній установі.

З огляду на те, що у ході проведення діагностичних процедур встановлено, що увага дорослих до проблеми розвитку самостійної зображувальної діяльності у дітей 5-6 років є недостатньою, використовувані ними форми і методи не зовсім доцільними, на даному етапі постала необхідність їх модифікації, у плані підвищення їх міри ефективності.

У ході визначення основного спрямування організації та проведення формувального експерименту відправною точкою стали положення про суб'єкт-суб'єктні стосунки, які були С. Рубінштейном, О. Альбухановою-Славською, О. Брушлінським, Г. Балом, Т. Поніманською, Г. Сухоруковою, О. Дроновою у плані прищеплення дітям 5-6 років здатності почувати себе суб'єктом зображувальної діяльності (малювання), для якого визначальними моментами є автономна незалежна поведінка та контроль за нею зі свого боку.

Концептуальними положеннями оптимізації освітньої роботи, яка була спрямована на розвиток у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності (малювання) були наступні: системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний та культурологічний підходи. Узгодженість їх основних ідей і вихідних моментів між собою мали гарантувати ефективність навмисно організованого освітнього процесу прищеплення досвідченості старшим дошкільникам у здійсненні малювання.

Системний підхід щодо прищеплення дітям 5-6 років досвідченості у плані здійсненні ними зображувальних дій малювання у різних сферах життя, видах та умовах організації самостійної зображувальної діяльності гарантував міцний взаємозв'язок різних аспектів розвитку їхньої особистості, інтеграцію методів, форм і засобів роботи з усіма учасниками експерименту – дітьми,

їхніми батьками та вихователями ЗДО, комплексне застосування сучасних новітніх технологій, інновацій у дошкільлі [51], [53].

Базові ідеї *діяльнісного підходу* надали можливість авторизувати позиції батьків, вихователів, дітей 5-6 років, перевтілював їх на активних суб'єктів автономних дій, сприяв розвитку у п'яти-шестирічних дошкільників у малюванні: виконувати дії незалежно, впевнено та цілеспрямовано; намагатися досягати мети власними зусиллями; не звертатися до дорослого зайвий раз по допомогу; виявляти фантазію, ініціативу; відстоювати власну думку [6], [42].

Особистісно орієнтований підхід зумовив виникненню таких стосунків між дорослими і дітьми 5-6 років, які надавали можливість виявлятися індивідуальному зображальному досвіду, самостійності у художніх діях, творчості у малюванні, упевненості при створенні художніх образів, здатності до самоконтролю та прийняття власних самостійних рішень у плані втілення задумів у художній образ. Цей підхід також сприяв виникненню у досліджуваних відчуття сприятливої атмосфери, комфорту, задоволеності [8].

Аксіологічний підхід: зумовив нас розглядати процес формування у дітей 5-6 років самостійних дій малювання у контексті гуманістичного спрямування у стосунках; авторизувати суб'єкт-суб'єктні стосунки дорослих з дітьми п'яти-шести років; прищеплювати їм ціннісне відношення до себе як до незалежної особистості, яка може виявляти автономну поведінку у вигляді художніх дій у зображувальній діяльності (малюванні); надати важливого статусу незалежним, автономним художнім діям старших дошкільників у малюванні на основі оцінних суджень вихователів і батьків [21].

Висхідні положення *культурологічного підходу*: дозволили наблизити потреби дітей 5-6 років та відношення їх до себе та до дорослих згідно з вимогами культури; надавали значної ваги таким поняттям, як автономія, незалежне поводження, етика стосунків, культурні зразки, моральні норми, , уміння самостійно виконати художні дії у малюванні, почувати себе гідно після самостійно виконаного зображувального завдання [22], [25], [26], [29].

Обираючи тактику формувального етапу, ми розуміли під нею інтегровану систему дій, спрямованих на оптимізацію освітнього процесу щодо розвитку у досліджуваних п'яти-шести років досвідченості у проявах самостійних художніх дій у малюванні, позитивного ставлення до себе як до самодостатньої у художньому сенсі особистості, уміння малювати незалежно ні від кого, цілеспрямовано здійснювати зображувальну діяльність, виявляючи творчі задуми, художню ініціативність й крім того проявляти наполегливість під час зіткнення з труднощами [3], [17], [19].

Програму формувального експерименту з розвитку у дітей 5-6 років самостійної художньої діяльності (малювання) ми кваліфікували як сукупність поглядів, ідей, що визначали основні й проміжні цілі, етапи та умови його реалізації, а також дібрані фонди засобів та прогнозовані результати. Програма формувального експерименту передбачала: пошук найбільш доцільного за існуючий спосіб розв'язку досліджуваного питання; змоделювати, випробувати, внести необхідні зміни та корективи, а також втілити задуми у практику сучасні технології вдосконалення освітнього процесу та спілкування дорослих і дітей п'яти-шести років. У ході формувального експерименту нами застосовано різні шляхи та прийоми для розвитку самостійних художніх дій малювання п'яти-шестирічних дітей у самостійній зображувальній діяльності.

Концептуальний задум програми формувального експерименту наполягав на утворенні розвивального середовища, комфортного для проявів старшими дошкільниками самостійних художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності [17]. Основним об'єктом уваги на цьому етапі була система освітньої роботи експериментальної дошкільної установи, де діагностувалися рівні розвиненості у дітей 5-6 років самостійних художніх дій у малюванні; прагнення втілювати задуми уяви на малюнку самостійно; проявляти у малюванні художніх образів власну фантазії, художню ініціативу; наполягати на істинності власного способу зображення.

Програмою формувального експерименту передбачався пошук більш доцільного плану експериментальних дій, спрямованого на підвищення питомої

ваги процесу розвитку досвідченості дітей 5-6 років у виконанні ними самостійних художніх дій у малюванні за певних педагогічних умов. Програма розглядалася у нашому дослідженні як безпосередній засіб досягнення мети формувального експерименту, як особлива форма конкретизації цілі, а план – як чинник визначення почергових дій досягнення мети. Окрім всього, план мав втілити програму завдяки конкретним діям, поєднати зміст досліджуваної явища з організаційними можливостями й варіантами його практичного розв'язання.

Завдання формувального етапу полягали у виявленні й обґрунтуванні педагогічних умов і методів доцільного формування незалежних художніх дій малювання дітей 5-6 років у самостійній зображувальній діяльності; створенні доцільної методики реалізації колективної, групової й індивідуальної форм освітньої роботи з дошкільнятами різних рівнів розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання); підбір сучасної технології гуманізації стосунків дорослих із дитиною в сім'ї та дошкільній установі; надання оцінки доцільності авторської системи роботи з розвитку досвідченості старших дошкільників у самостійній зображувальній діяльності (малювання).

Експериментальні виховні впливи мали місце упродовж квітня – жовтня поточного року (7 м.). Вони передбачали застосування різноманітних методів і засобів педагогічного змісту для поповнення багажу практичного досвіду всіх осіб, задіяних у освітнього процесі, щодо самостійної зображувальної діяльності (малювання) у художній дитячій активності взагалі, а також напрями її розвитку у дошкільному закладі та сім'ї. На етапі формування важливе місце відводилося узгодженню змісту та методів освітньої роботи з дітьми 5-6 років в умовах насиченої художньої діяльності.

Передбачалася реалізація експериментальних формувальних дій за 3 лініями: розвивальні дії з п'яти-шестирічними дошкільниками; стосунки з педагогічними працівниками; взаємини з дорослими членами сімей (переважно батьки). Загалом вибірка досліджуваних на цьому етапі вміщувала: 13 дітей 5-6 років (ЕГ), 6 педпрацівників дошкільної установи (ЕГ), 13 батьків (ЕГ). робота з

дітьми раннього віку, робота з батьками і робота з педагогами. В цілому чисельність вибірки складала 32 особи.

Згідно *першої лінії* мали місце наступні експериментальні впливи: дії з формування практичних дій і розширення багажу знань п'яти-шестирічних дітей щодо самостійних художніх дій у малюванні (варіативність, способи втілення задумів уяви); підвищення ролі та значущості власного досвіду самостійної зображувальної діяльності; набуття вмінь виконувати автономно художні дії у малюванні та використовувати їх у самостійній зображувальній діяльності. Означене спрямування розвивальних дій було зумовлено отриманими даними на попередніх етапах виконання магістерського дослідження.

Згідно *другої лінії* мали місце наступні експериментальні впливи: дії, які сприяли усвідомленню батьками значущості розвитку у їх дітей 5-6 років художніх дій у малюванні та можливості їх використання у самостійній зображувальній діяльності. практичні шляхи, які було задіяно спрямовувалися на набуття батьками системності у знаннях про важливість самостійної зображувальної діяльності старших дошкільників (малювання) та її значення для подальшого зростання дітей.

Згідно *третьої лінії* мали місце наступні експериментальні впливи: дії, які спрямовували педпрацівників ЗДО на систематизацію існуючих у них знань про самостійну зображувальну діяльність (малювання), на застосування у своїй роботі диференційованого підходу до дітей з різним рівнем сформованості самостійної зображувальної діяльності (малювання); використання сучасних технологій розвитку художньої діяльності дітей 5-6 років; вдосконалення уміння впроваджувати у роботі з сім'єю сучасних підходів до розвитку самостійної зображувальної діяльності п'яти-шестирічних дошкільників.

Оскільки предметом дослідження передбачалося визначення педагогічних умов, сприятливих для цілеспрямованого розвитку у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності (малювання), постало за необхідне виявити й обґрунтувати педагогічні умови для підвищення ефективності

освітнього процесу у експериментальній установі. Під *педагогічними умовами* цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років розуміється сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які обумовлюють процес оптимізації усвідомленого та ціннісного ставлення до себе як носія незалежних художніх дій у малюванні, з притаманним прагненням втілювати задуми уяви на малюнку самостійно; проявляти у малюванні художніх образів власну фантазії, художню ініціативу; наполягати на істинності власного способу зображення.

Педагогічні умови цілеспрямовано створювалися нами з метою вдосконалення освітнього процесу, підвищення його ефективності. Виділяючи педагогічні умови, ми виходили з того, що процес цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дошкільників 5-6 років буде оптимальним завдяки реалізації низки означених положень, до яких ми віднесли:

- *розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності;*
- *вправлення старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявляти під час малювання художніх образів власні фантазії;*
- *узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї.*

Обґрунтуємо доцільність використання у формульованому експерименті названих педагогічних умов.

Оскільки самостійна зображувальна діяльність є вагомим надбанням особистості дошкільника, яка передбачає: використання самостійних художніх дій у малюванні; прагнення втілювати задуми уяви на малюнку самостійно; проявляти у малюванні художніх образів власну фантазію, художню ініціативу; наполягати на істинності власного способу зображення не лише за звичних обставин, але й у ситуаціях, які є новими, незвичними.

Як засвідчили дані констатувального етапу у нашому дослідженні (встановлено високий, середній й низький рівні розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) у контексті особистої мистецької досвідченості. Представники кожного, вирізнялися між собою застосуванням послідовних художніх дій у малюванні; втіленням творчих задумів на малюнку незалежно; проявом у малюванні художніх образів оригінальних дій, переконанням доцільності власного способу зображення. Саме тому перша педагогічна умова спрямовувалася на забезпечення послідовного та систематичного розширення способів здійснення дітьми 5-6 років самостійної зображувальної діяльності (малювання).

Визначення другої педагогічної умови зумовлене тим, що наявний художній досвід у зображувальній діяльності частіше скеровується зовні, в той час, як здатність до автономного його використання у дітей п'яти-шестирічного віку розвинена недостатньо. Сучасні реалії вимагають від дітей елементарних умінь виявляти самобутні художні дії у малюванні, проявляти ініціативу у малюванні художніх образів, власну фантазію, апробувати власний художній досвід за різних обставин.

Визначення третьої педагогічної умови ґрунтується на розумінні необхідності оновлення змісту та новітніх засобів розвитку самостійної художньої діяльності (малювання), важливості реального запровадження особистісно-орієнтованого підходу до формування у дітей 5-6 років умінь самостійно здійснювати художні дії малювання за різних обставин і цілей. Використання комплексу інноваційних і традиційних методів сприятиме формуванню у дітей 5-6 років самостійних художніх дій, що передбачає узгодженість у розвивальних цілях, завданнях, засобах і методах педагогів та батьків, що передбачало створення розвивального середовища в сім'ї та дошкільній установі, яке моделювалося нами спеціально.

Таким чином, основною метою формувального експерименту було створення розвивального середовища, яке б стимулювало виявлення дітьми п'яти-шести років художніх дій малювання у самостійній зображувальній

діяльності. Основними принципами експериментальної роботи стали системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний та культурологічний підходи. На основі зазначених підходів було обґрунтовано педагогічні умови – сукупність чинників, які у найбільшій мірі сприяють розвитку художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності. Процес формування у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності виявиться ефективним за умови дотримання виділених педагогічних умов.

3.2 Програма та методика формувального експерименту

Створення системи роботи (програми) та її цілеспрямованої реалізації для розвитку самостійної зображувальної діяльності дітей п'яти-шести років у ЗДО, який мав статус експериментального, нами був організований і проведений формувальний експеримент. До вибірки ввійшли старші дошкільники, які належали до *експериментальної групи (ЕГ)*.

Сукупність методів впливу було підібрано відповідно до кожної з обґрунтованих педагогічних умов. Програмою формувального експерименту передбачалася організація роботи з дітьми *експериментальної групи*, окрім дітей, які мали високий рівень розвиненості самостійної зображувальної діяльності (малювання).

Основна *мета* формувального експерименту полягала у підвищенні міри сформованості самостійних художніх дій дітей 5-6 років у самостійній зображувальній діяльності, що досягалося шляхом підвищення ефективності освітнього процесу у штучно створених умовах дошкільного закладу. Досягнення означеної мети передбачало формулювання проміжних цілей, тому:

Завдання формувального етапу:

1. Розробити методику формувального експерименту.
2. Забезпечити дотримання педагогічних умов для підвищення ефективності розвитку художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності п'яти-шестирічних дітей.

3. Здійснити перевірку та з'ясувати оцінку ефективності запропонованої системи розвивальних впливів, спрямованої на всіх учасників експерименту.

Варто наголосити, що у формувальному експерименті взяли участь шість педагогічних працівників і тринадцятеро дітей *експериментальної групи* та їх батьки, у кількості 13 чоловік (переважно мами). Отже, перед дослідником стало необхідно схарактеризувати методи, використані для взаємин:

- з п'яти-шестирічними дошкільниками;
- з педагогічними працівниками та дорослими членами сімей вихованців.

Під час звершення основної частини формувального експерименту використано комплексну методику, до складу якої увійшли методи, систематизовані та подані нижче у таблиці 3.1 за кожною із визначених у попередньому пункті 3.1 педагогічних умов підвищення ефективності освітнього процесу у плані вдосконалення розвитку художніх дій дітей п'яти-шести років у самостійній зображувальній діяльності.

Таблиця 3.1

Характеристика методів формувального експерименту відповідно до чинних педагогічних умов

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ	МЕТОДИ ВПЛИВУ
<p><i>розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Читання та обговорення літературних творів: <i>Пензлик Маляна</i> (китайська нар. казка); <i>Фарби старого художника</i> (І. Прокопенко); <i>Півень та фарби</i> (В. Сутєєв); <i>Казна-хто</i> (Л. Лельєвр), <i>Портрет</i> (С. Міхалков); <i>Олівець-малювець</i> (Наталя Забіла); <i>Як ми з Танею малювали</i> (А. Кулешова, вірш); <i>Іра любить малювати</i> (Е. Раннева, вірш) ➤ комбіноване заняття <i>Барволист</i> (поєднання малювання з аплікацією та ліпленням); ➤ заняття <i>Салют над містом</i> ➤ міні-консультація з дітьми <i>Малюємо і розвиваємося</i>; ➤ бесіда <i>Світанок у живописі</i>; ➤ творча майстерня <i>Техніки малювання</i>

<p><i>вправляння старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявляти під час малювання художніх образів власні фантазії</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ігрові вправи ➤ Надання дітям права вибору. ➤ Розгляд книжкових ілюстрацій (Я сам! Розвиток самостійності у дітей, автор Р. Юдін) книги; ➤ <i>нетрадиційні техніки у зображувальній діяльності</i> (малювання, цикл з 14 вправ)
<p><i>узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Консультації для вихователів Художні вміння дітей. Використання нетрадиційних методів малювання; ➤ Консультація для вихователів <i>Самостійна художня діяльність дітей</i> ➤ консультація для батьків <i>Формуємо самостійну діяльність у старших дошкільників;</i> ➤ спільний захід з батьками та дітьми <i>Самостійне зображення. Діти – проти війни</i>

Дотримання педагогічних умов: *розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності; вправляння старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявляти під час малювання художніх образів власні фантазії, здійснювалося шляхом використання методів впливу, орієнтованих на старших дошкільників.*

Забезпечення педагогічної умови – *узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї* передбачала взаємини дослідника з дорослими: педагогічними працівниками дитсадка та членами сімей (батьками).

Опис окреслених методів, які використовувалися під час взаємодії дослідника з учасниками на формульованому етапі представлені нижче. Так, взаємодія з *п'яти-шестирічними дошкільниками* зумовлювала дотримання чинних педагогічних умов, завдяки реалізації у практичній діяльності сукупності шляхів впливу, а саме:

- розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності – читання та обговорення літературних творів, комбіноване заняття *Барволист*; заняття *Салют над містом*, *Малюємо і розвиваємося* (міні-консультація), *Світанок у живописі* (бесіда), *Техніки малювання* (пізнавальні зустрічі);
- вправління старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявляти під час малювання художніх образів власні фантазії – ігрові вправи, надання дітям права вибору, розгляд ілюстрацій, творча майстерня (*нетрадиційні техніки малювання*);
- узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї – консультації для батьків і вихователів (на кожну групу по 2 окремо; спільний захід для батьків і дітей).

Розглянемо використані заходи детальніше. Так, метою використання художньої літератури у роботі з дошкільниками 5-6 років було формування уявлень про самостійність у художній діяльності, позитивного відношення до даної означеної властивості. Зокрема дітей було познайомлено з наступними творами: *Пензлик Маляна* (китайська нар. казка); *Фарби старого художника* (І. Прокопенко); *Півень та фарби* (В. Сутєєв); *Казна-хто* (Л. Лельєвр), *Портрет* (С. Міхалков); *Олівець-малювець* (Наталя Забіла); *Як ми з Танею малювали* (А. Кулешова, вірш); *Іра любить малювати* (Е. Раннева, вірш).

Читання літературних творів дослідником відбувалося під час ранкових зустрічей, прогулянок, у другій половині дня. Після читання кожного твору, діти відповідали на запитання, що стосувалися його змісту.

Проведення занять з дітьми 5-6 років із зображувальної діяльності мало на меті познайомити вихованців з різними способами зображення. Так, заняття *Салют над містом* передбачало зображення салюту різними техніками, що передбачало спочатку отримання про них відомостей, а вже потім опанування. Комбіноване заняття (*Барволист*) надавало можливість дітям усвідомити, а

потім спробувати передати різні зображення через різні художні матеріали і, відповідно, художні образи. Означені заняття інформативного типу.

Міні-консультація, бесіда, творча майстерня проводилася з дітьми у різний час упродовж всього дня. За допомогою означених методів дітям розповідали про змішування кольорів, про простір на малюнках художників, про його відсутність у дитячих малюнках (міні-консультація); світанок у різні пори року, які кольори присутні (як поєднати кольори, щоб досягти гармонії), як передати настрій природи, які художні матеріали краще використати, чи можливо поєднати різні техніки (Світанок у живописі). Завдання для дітей – самостійно зобразити світанок відповідної пори (весна, літо, осінь).

Творча майстерня, як захід проводилася у довільній формі, яка дозволяла дітям 5-6 років спочатку розглянути як можна (за допомогою яких способів) передати зображення соняшника у живописі. Спочатку дошкільники слухають, запитують про певні техніки, а потім їх просили зобразити соняшник самостійно, самим обирати техніку живопису. Ця форма проводилася декілька разів, що діти максимально спробували себе у різних техніках.

Ігрові вправи. Особливістю методики формувального експерименту є виростання системи ігрових вправ з аплікації. Перевагою даної форми є те, що вони направлені на розвиток вмінь і навичок, творчої ініціативи дитини та дозволяють створити ситуацію вибору. Дитині надається право самостійно обладнати своє робоче місце необхідними матеріалами і інструментами.

Ігрові вправи організовувались в ранковий час: до сніданку, а також після денного сну три рази на тиждень з невеликими підгрупами по 3-5 дітей.

У більшості вправ наявний мотив допомоги ігровому персонажу, який сприяє відчуттю власної значимості і переваги. Формує уявлення дитини про себе і чинить вплив на самооцінку дитини. Мотив допомоги також сприяє виконанню роботи необхідної якості. Особливо важливим він є для дітей, які не прагнуть виконувати завдання з належними якісно-кількісними показниками.

Нами розроблено дві програми ігрових вправ. Перша, розрахована на розвиток вмінь і навичок, адже незнання того, як зробити і невміння щось

робити стає перепорою для самостійної діяльності дитини. Вправи включають оволодіння не просто способами зображення, а узагальненими способами. Повторюючи один і той самий рух ножицями при зображенні різних предметів, дитина набуває досвід і розуміє його узагальнене значення. Пробні і тренувальні вправи, забезпечували оволодіння однорідними діями, що дозволяло вирішити будь-яку зображувальну задачу. Нижче наведена тематика ігрових вправ (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Ігрові вправи для розвитку самостійності в дітей №1

<i>Тематика вправ</i>	<i>Мета вправ</i>
Полосатий килимок, Веселий потяг, Весела медуза	Вчить самостійно виконувати завдання за зразком
Наріж смужки для килимка, Наріж кружечки та овали для роздаткового матеріалу для занять з математики, Пелюстки квітки	Вчити узагальненими способам дій (самостійно вирізати по прямій, по косій, по округлій лінії для створення знайомих зображень предметів)
Прикрась рушничок зайчат смужками, Сукня в горошок	Самостійне виконання завдання для порівняння з засвоєними навичками і прийомами.
Казкові тварини, Казковий ліс	Самостійне перенесення знань, умінь в новий зміст та умови.

Друга програма (таблиця 3.3) направлена на навчання порівнянню, узагальненню, дозволяють дитині здійснювати самоконтроль і підсумковий контроль. В ній використовувались вправи, які сприяють проміжному аналізу результатів, самоконтролю і вмінню оцінювати готовий результат діяльності. Ігрові вправи передбачали виконання роботи за зразком, в результаті яких дитина відпрацьовувала проміжний і підсумковий результати.

Крім того вони мали використання незакінченого зразка, в якому частина роботи виконувалась за зразком, а іншу дитина виконувала самостійно, також використання варіативних зразків в яких представлені варіанти рішення однієї задачі.

Мотив допомоги ігровому персонажу сприяв оцінюванню дитиною результатів своєї діяльності. Наприклад, виконання вправи Допоможи Карлсону зварити варення передбачало вирізання фруктів і наклеювання їх на каструлю або банку. Якщо дитина зображувала один або два фрукта, це могло не сподобатись Карлсону, адже він відомий ласун і хотів би щоб фруктів було багато. Вправи сприяють формуванню самооцінки і самоконтролю, що є важливим для самостійної зображувальної діяльності.

Таблиця 3.3

Ігрові вправи з аплікації для розвитку самостійності в дітей №2

Тематика вправ	Мета вправ
Виконай таку саму, Порівняй, Знайди, чим схожі?,	Навчання проміжним результатам і сприяти до самоконтролю; самооцінки при самостійному виконанню.
Як змінить, щоб стали схожі?, Знайди чим відрізняються? Допоможи Карлсону зварити верення.	Вчити навичкам контролю і самоконтролю, самостійного здійснення часткового перенесення знань, умінь і навичок в нові умови.
Яка помилка допущена?	Вчити навичкам контролю дій для попередження помилок
Як змінить, щоб стало несхоже?	Сприяти пошуковій активності при здійсненні нового, незвичного виду завдань, або самостійно вибрати потрібний спосіб дій.

Ситуації вибору. Мета методу – реалізація діяльнісного підходу, розвиток ініціативи дітей. Варіанти надання дітям вибору в умовах ЗДО представлені в таблиці 3.4. Кожного дня планувались варіанти для вибору дітей в ігровій, художній діяльності, на заняттях. Ситуації вибору надавались фронтально та індивідуально протягом перебування дітей в ЗДО.

Таблиця 3.4

Варіанти та практичні способи організації ситуацій вибору

Варіанти вибору	Практичні способи організації ситуації вибору
Вибір діяльності	Вибери, чим хочеш займатись: будеш будувати машинку або гратись в лото.
Вибір матеріалів	➤ Вибери колір паперу для аплікації.

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Тема заняття Осінній урожай. Що будемо ліпити: фрукти чи овочі? ➤ Виберіть матеріал, який вам більше подобається: фарби, олівці, фломастери.
Вибір способу дій	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Опиши свою улюблену іграшку, тварину (вибери спосіб опису: загадка, розповідь чи пантоміма) ➤ Прибираємо іграшки. Вибери, ти будеш прибирати машинки чи конструктор?
Вибір послідовності дій	У нас тільки два умивальника, а помити руки потрібно всім. Як сьогодні організуємо умивання щоб не штовхатись і не заважати одне одному?
Вибір партнера діяльності	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Вибери, будь-ласка, ти будеш будувати космічну ракету сам або з кимсь? ➤ Рухливі ігри. Капітан обирає команду.
Вибір змісту діяльності	Вибери, що будеш складати: килимок для кошениці чи паркан для Наф-Нафа.
Моральний вибір	Для гри дітей молодшої групи потрібні картинки. Хто допоможе вирізати їх після сну?

Розгляд ілюстрацій книги. Мета даного методу – поглибити уявлення дітей про самостійність, як цінну якість. Спонукає проявляти самостійність при виконанні різних видів діяльності, увести в активний словник поняття самостійність. Розглядання проводилось у другу половину дня та супроводжувалось бесідою за змістом ілюстрації.

Нетрадиційні техніки малювання. Дана форма роботи проводилася 2-3 рази на тиждень у ігровій формі. Дітям спочатку розповідали про одну дві техніки, а потім вони вправлялися у них. Було розглянуто 14 живописних технік, серед них малювання по вологому, малювання ниткою, монотипія, малювання пальчиками, ватними паличками і т. д.

Система роботи з батьками. *Консультація Формуємо самостійну художню діяльність у старших дошкільників.* Проведення консультації здійснювалось у межах батьківських зборів, матеріал якої було систематизовано та адаптовано для осіб, які не мають педагогічної освіти. Метою використання консультації було формування у батьків дітей старшого

дошкільного віку правильного розуміння сутності формування самостійної художньої діяльності у дітей 5-6 років. Сформульовано прості для виконання батьками рекомендації щодо виховання самостійності дитини.

Консультація для батьків була спрямована на вироблення правильної тактики виховання самостійної художньої діяльності дітей дошкільного віку. Вона мала практичне спрямування, на ній було у цікавій формі подано матеріал, який дозволяв батькам вдома спробувати разом з дитиною нетрадиційні техніки малювання та були розроблені пам'ятки, зважаючи на відсутність педагогічної освіти у більшості батьків. Пам'ятка була яскраво оформлена, а рекомендації чітко та коротко сформульовані для кращого запам'ятовування.

Система роботи з вихователями. Групова консультація Художні вміння дітей. Використання нетрадиційних методів малювання. Метою проведення консультації було озброєння вихователів психолого-педагогічними знаннями та вміннями виховання у дітей 5-6 років художніх вмінь у дітей старшого дошкільного віку, а також викликати інтерес у педагогів до проблеми розвитку художніх умінь через використання нетрадиційних методів виховання. Консультація мала теоретичний і практичний аспекти роботи дослідника.

Консультація *Самостійна художня діяльність дітей.* Метою проведення заходу було ознайомлення з етапами розвитку самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років, а також спонукати вихователів до їх впровадження у виховний процес експериментального дошкільного закладу.

Даний метод було реалізовано шляхом використання фронтальної форми роботи, участь у ній взяли наставники старших груп. Консультація мала й практичну частину, яка включала у себе вправи, які допомагали закріпити отриману інформацію з теоретичної, запропонувати ідеї впровадження.

Таким чином, система роботи з формування у п'яти-шестирічних дітей самостійної зображувальної діяльності (малювання) була розроблена відповідно до виділених педагогічних умов, а методи, які її складали були співвіднесені. Охоплені роботою були всі категорії учасників освітнього

процесу. Значно більша частина формувального етапу проводилася з дітьми. Серед використаних засобів і форм роботи мали місце: читання та обговорення літературних творів, комбіноване заняття, заняття з *зображувальної діяльності (малювання)*, міні-консультації, бесіда, пізнавальні зустрічі, ігрові вправи, розгляд ілюстрацій, творча майстерня (*з нетрадиційними техніками малювання*); *консультації для батьків і вихователів, спільний захід для батьків і дітей.*

3.3 Контрольний етап

У цьому підрозділі надавалася оцінка ефективності проведеної роботи з формування самостійної художньої діяльності дітей 5-6 років. Даний етап дослідження вимагав присутності всіх без винятку учасників експерименту: ЕГ і КГ дітей, вихователів ЗДО та батьків вихованців.

На контрольному етапі використовувалася та ж сама комплексна методика, що й на етапі констатування. Однак її використання передбачало скороченість запитань у її методах опитування, оскільки нас, насамперед, цікавили найбільш суттєві моменти, зрушення які мали цінне значення для нашого дослідження.

Розглянемо для початку зрушення за пізнавальним компонентом самостійної зображувальної діяльності (малювання) у дітей 5-6 років. Зокрема було виявлено, що значно збільшилася частина дітей 5-6 років, які знають, що потрібно для малювання, якими техніками можна скористатися та обирають їх самостійно, не звертаються до дорослих за допомогою, а самі прагнуть втілювати власні задуми (або виконувати завдання), знають про наявність умов вільно малювати, користуватися зображувальними матеріалами вдома і у дитсадку. Приблизно половина таких дітей мають місце у ЕГ, у КГ подібних змін не відбулося.

Натомість значно менше стало дошкільників 5-6 років у ЕГ з низькою мірою пізнавального компоненту. Небагато досліджуваних, які знають про існування різних художніх технік, але не знають особливості роботи з ними, а

тому надають перевагу олівцям, вимагають присутності поряд з ними інших, просять їх обирати для них і теми для малювання, і художні техніки, і практично допомагати, мають обмежений доступ до зображувальних матеріалів вдома, за виникнення труднощів припиняють діяльність або намагаються її уникати. У КГ такої категорії дітей значно більше.

Аналізуючи результати методик, які вивчали емоційно-мотиваційну складову у дітей 5-6 років самостійної зображувальної діяльності виявилось, значно побільшало дітей до 60% у ЕГ, які здатні організувати для себе самостійну художню діяльність, позитивно ставляться до знайомих, які гарно малюють прагнуть бути схожими на них, усвідомлюють необхідність постійного тренування, вдосконалення художніх вмінь, позиціонують себе як таких, які здатні гарно самостійно малювати, втілювати гарні задуми на малюнках.

Також зменшилася кількість досліджуваних у ЕГ, майже до 30%, дітей 5-6 років, які потребують присутності дорослих за себе під час занять самостійною зображувальною діяльністю та за їх допомогою організують собі заняття малюванням, оскільки вважають, що не можуть самостійно організувати для себе повноцінну художню діяльність, адже усвідомлюють ускладнення під час втілення як власних задумів, так і завдань дорослих у зображеннях на папері, проте бажають вдосконалювати власні художні вміння і знають як це потрібно зробити.

Значно зменшилася частина досліджуваних до 15% у ЕГ, дітей 5-6 років, які позиціонують себе з людьми, які погано малюють, не хочуть самостійно малювати, а втілювати будь-які задуми зможуть лише за значної допомоги з боку дорослих, не розуміють як саме поліпшити власні навички і навіщо (старших братика чи сестрички, вихователя, батьків).

Подібних змін у контрольній групі за емоційно-мотиваційною складовою не помічено.

Розглянемо тепер зміни, які відбулися за поведінковим компонентом досліджуваного явища, спершу у ЕГ. Так, було помітно, що суттєво

збільшилася кількість учасників, які самостійно реалізують задуми у вигляді зображень, власних і зовнішніх (завдання), налаштовані на позитивний результат (мотив успіху), володіють сформованими художніми уміннями та навичками, розуміють властивості зображальних матеріалів, знають способи роботи з різними художніми техніками, досягають результату, вміють прийняти самостійно рішення до 50%.

Також було виявлено, що зменшилася частина п'яти-шестирічних дітей (до 29%), які лише з невеликою допомогою реалізують власні задуми та завдання у вигляді зображень, більш налаштовані на позитивний результат, ніж невдачу, не до кінця оволоділи художніми уміннями та навичками, знають властивості зображальних матеріалів, знають способи роботи з різними художніми техніками, проте не мають практичного досвіду їх використання, орієнтовані на процес виконання, намагаються досягати результату, невпевнені у прийнятті самостійного рішення, можуть здебільшого адекватно оцінити зображення та власну активність під час СХД.

Дуже небагато залишилося (до 12%) досліджених 5-6 років, які реалізують власні задуми та завдання у вигляді зображень за значної допомоги з боку вихователів, більш налаштовані на невдачу, ніж на позитивний результат, слабо оволоділи художніми уміннями та навичками, знають властивості зображальних матеріалів, недостатньо знають способи роботи з різними художніми техніками, не мають практичного досвіду їх використання, орієнтовані на процес виконання, а не результат, невпевнені у прийнятті самостійних рішень, не завжди у змозі адекватно оцінити зображення та власну активність під час СЗД.

Також було зафіксовано, що подібних зрушень не було серед дітей КГ. Розглянемо тепер загальні зрушення у розвиткові самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років загалом по групах з різним рівнем розвиненості: високим, середнім, низьким. Отримані дані представимо у таблиці під номером 3.5

Таблиця 3.5.

Кількісні показники дітей 5-6 років ЕГ і КГ за мірою сформованості самостійної зображувальної діяльності (малювання) на констатувальному та контрольному етапах дослідження

Рівень малювання СЗД дітей 5-6 років	Кількісний склад (відсотки)					
	Експериментальна група			Контрольна група		
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Динаміка змін	Констатувальний етап	Контрольний етап	Динаміка змін
Високий	23	51	+28	25	28	+3
Середній	37	40	+3	38	41	+3
Низький	38	9	-29	37	31	-6

Подані у таблиці 3.2. дані виявлені відмінності на констатувальному й контрольному зрізах суттєво відрізняються, адже мають наявні відмінності у представлених показниках. У подальшому їх було проаналізовано, що призвело до наступних узагальнень і висновків:

- п'яти-шестирічні діти ЕГ мають вищі за однолітків КГ показники у мірі сформованості самостійної зображувальної діяльності (малювання);
- суттєво зменшилася група п'яти-шестирічних дітей, яким властиві низькі виявлення у малюванні самостійних художніх вмінь, а відтак самостійна зображувальна діяльність зросла. Показники зменшилися: з 38% до 9% (позитивна динаміка становить 29%);
- у кількісному значенні збільшився показник старших дошкільників (5-6 років), які входили у число досліджуваних ЕГ, з високим рівнем сформованості самостійної зображувальної діяльності (малювання): з 23% до 51%. Як бачимо, позитивна динаміка у цьому випадку становить 28%);
- п'яти-шестирічних дошкільників КГ характеризують показники, значно

менші, ніж у ЕГ. Так, кількість досліджених з високим рівнем самостійної художньої діяльності збільшилося на 3%. Одночасно зафіксовано у КГ зростання кількості дітей з середнім рівнем розвиненості досліджуваного феномену на 3%. Натомість кількість старших дошкільників з низьким рівнем самостійної художньої діяльності стало менше – знизилася на 6%, що також вказує на позитивну динаміку.

- враховуючи, що у ЕГ позитивна динаміка становить 31%, а у КГ – 6%, фіксуємо значущі зміни у ЕГ, оскільки кількість досліджуваних з недостатньою мірою сформованості досліджуваного феномену становить у своїй сукупності 49% (проти 80% на початку експерименту).
- у групі КГ зміни, які мали місце, не можна розглядати як значущі, оскільки кількість досліджуваних з недостатньою мірою сформованих самостійної художньої діяльності 72% проти 78%, які були раніше. Відмітили, що показники суттєво майже не змінилися поки тривав формувальний етап.

Отже, підкреслимо, що у ході формувального експерименту за рахунок залучення до виховного процесу всіх учасників, дотримання всіх, без винятку, педагогічних умов і дібраних у відповідності з ними практичних методів впливу відмітили оптимальний розвиток у п'яти-шестирічних досліджуваних самостійної зображувальної діяльності (малювання).

Це засвідчує також той факт, що контрольний етап педагогічного експерименту показав значущі зрушення не лише у кількісному плані, але і в якісному: зросла кількість п'яти-шестирічних дошкільників з більш усвідомленою художньою поведінкою та більш розвиненими у естетичному плані існуючим серед людей цінностей художньої діяльності загалом.

Одночасно не можемо не вказати, що не змогли у повній мірі ліквідувати всіх досліджуваних з низькою мірою розвитку художніх вмінь у малюванні, яких залишилося біля 9%. На нашу думку це залежить від невеликої за часом тривалості експерименту, а також від низької активності даної категорії дітей 5-6 років.

Також не можемо не сказати про зміни, які властиві вибірці дорослих. Так, було помітно, що вихователі почали більш свідомо орієнтуватися у питаннях розвитку самостійної зображувальної діяльності, зрозуміли основні етапи її становлення у старших дошкільників.

Так, понад 90% вихователів намагаються стимулювати у дітей розвиток СОД різними методами, які стосуються творчості, нестандартних шляхів розвитку малювання, вони значно поповнили свій багаж знань за рахунок проведеної з ними роботи, осмислили сучасні шляхи стимулювання художньої творчості, стали більше цікавитися роботами дітей у ході СОД, спілкуються з їх приводу зі старшими дошкільниками, намагаються вдосконалювати певні хиби у дітей, взаємодіють з батьками в означеному напрямі.

Близько 10% вихователів намагаються орієнтуватися у проблематиці СОД, спілкуються з дітьми щодо її результатів, використовують при цьому традиційні методи для її розвитку, але не постійно, а час від часу, визнають прогалини у цій проблематиці, з батьками вихованців з цього приводу не спілкувалися.

Помітні зрушення й у батьків. так, близько 60% з них стали розуміти важливість опанування дітьми малюванням, яке вони вбачають самостійною художньою діяльністю; вони більше стали допомагати дитині, забезпечують її необхідними матеріалами, дозволяють вільно ними користуватися, а також займаються з дітьми не лише малюванням, але й ліпленням, аплікацією; контактують з приводу цих питань з вихователями; намагаються стимулювати самостійність дітей вдома, пояснюючи суть роботи та надаючи право виконувати все це самостійно. Ще близько 40% батьків також свідомо ставляться до розвитку СЗД, виконують схожі дії, проте займаються з сином чи донькою інколи. Зникли взагалі інертні батьки, які взагалі не сприймали проблему розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання)

Таким чином, контрольний етап підтвердив дієвість розробленої програми формування у п'яти-шестирічних дітей самостійної художньої діяльності (малювання) (позитивна динаміка склала 31%) за рахунок

позитивних взаємин педагогічних працівників ЗДО з батьками вихованців у цьому контексті та дотримання у взаємодії наступних педагогічних умов: *розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності; вправлення старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявляти під час малювання художніх образів власні фантазії; узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї.* Отримані результати дозволяють повною мірою використовувати здобутки магістерського дослідження, що передбачає врахування вищеназваних педагогічних умов.

Висновки до розділу 3

Основна мета формувального експерименту полягала у створенні розвивального середовища, яке б стимулювало виявлення дітьми п'яти-шести років художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності.

Основними принципами експериментальної роботи були системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний та культурологічний підходи. На основі зазначених підходів було обґрунтовано педагогічні умови – сукупність чинників, які у найбільшій мірі сприяють розвиткові художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності.

Система роботи з формування у дітей 5-6 років малювання була розроблена відповідно до виділених педагогічних умов. Охоплені роботою були всі категорії учасників освітнього процесу. Значно більша частина формувального етапу проводилася з дітьми. Серед використаних засобів і форм роботи мали місце: читання та обговорення літературних творів, комбіноване заняття, заняття з зображувальної діяльності (малювання), міні-консультації, бесіда, пізнавальні зустрічі, ігрові вправи, розгляд ілюстрацій, творча майстерня (з нетрадиційними техніками малювання); консультації для батьків і вчителів, спільний захід для батьків і дітей.

Контрольний етап підтвердив дієвість розробленої програми формування у старших дошкільників самостійної художньої діяльності (малювання) (позитивна динаміка склала 31%) за рахунок позитивних взаємин педагогічних працівників ЗДО з батьками вихованців у цьому контексті та дотримання у взаємодії наступних педагогічних умов: *розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності; вправляння старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявляти під час малювання художніх образів власні фантазії; узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї.*

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження на теоретичному й емпіричному рівнях *проблеми формування самостійної зображувальної діяльності (малювання) старших дошкільників* дозволило сформулювати такі висновки:

За першим завданням, проаналізовано питання самостійності у науці. Так, визначено, що науковці відносять самостійність до тих особистісних якостей, виховання яких визначає вектор подальшого розвитку дитини. На сьогодні самостійність кваліфікується провідними дослідниками як одна з найбільш значущих для особистісного зростання індивіда якостей. Дослідники вивчали різні аспекти питання самостійності: суті, структури, сформованості та її рівнів, взаємозв'язку з іншими ознаками зрілої особистості. У цьому руслі виконано низку досліджень, зокрема С. Рубінштейном, Г. Люблінською, В. Котирло, О. Кононко та ін. Означені фахівці визначали її як одну з основних ознак у проявах не лише дитини, але й зрілої у соціально-моральному плані людини.

Зафіксовано, що самостійність – це інтегрована якість особистості, що включає в себе незалежність (уміння обходитись без допомоги дорослого), ініціативність (уміння братись за справу за власним бажанням), цілеспрямованість (усвідомленні завдань і необхідності їх здійснювати).

За другим завданням, виявлено, що найбільше самостійність проявляється у діяльності. Самостійна діяльність є відображенням тих вражень, знань, вмінь і навичок, які були набуті під керівництвом дорослого в спеціально організованих формах роботи. Поєднання у старших дошкільників процесів планування, формування здібностей, потреб у створенні чогось власними руками, націленість на досягнення результату сприяє виникненню самостійної художньої діяльності, зокрема малювання, що дозволяє дітям 5-6 років самореалізуватися, втілювати власні задуми незалежно від сторонніх і за різних обставин. Малювання старших дошкільників сприяє розвитку самостійності як базової риси їх особистості.

З'ясовано, що підґрунтям малювання, як самостійної зображувальної діяльності, фахівці вважають значні досягнення в особистісному зростанні дітей 5-6 років: мистецький досвід, усвідомлене ставлення до своїх зображувальних вмінь, увага до художніх потреб, інтересів, бажань, малювання та ціннісна оцінка власних малюнків.

Основними чинниками самостійної образотворчої діяльності, зокрема малювання, більшість фахівців вважають мистецьку освіту дітей, предметні й інтегровані заняття образотворчого циклу, вправління дітей у своїх художніх вміннях і навичках в ігровій формі, вільне образотворення, яке досягається поєднанням інформаційного, синергетичного й діяльнісного підходів, особливий зміст образотворчого середовища, зокрема художнє обладнання, матеріали, приладдя, опосередковане керівництво вихователями ЗДО зображувальними діями дітей й участь батьків у здобутті дітьми мистецької освіти.

За третім завданням, зафіксовано, що діти п'яти-шести років мають відмінності у рівнях опануванням малюванням, як самостійною зображувальною діяльністю. Так, *діти з високим рівнем (25%)* означеної діяльності знають, що потрібно для малювання, які існують техніки, самостійно без допомоги їх обирають, втілюють власні задуми (завдання), розуміють як користуватися художніми матеріалами вдома, у дитсадку; здатні організувати для себе самостійну художню діяльність, позитивно ставляться до знайомих, які гарно малюють, прагнуть бути схожими на них, позиціонують себе як здатних гарно самостійно малювати, втілювати задуми на малюнках; налаштовані на позитивний результат, володіють гарними художніми вміннями, знають способи реалізації художніх технік, досягають результату, самостійно приймають рішення, здатні оцінити свій малюнок і власну активність.

Діти з *середнім рівнем (37%)* розуміють, що потрібно для малювання, знають основні художні техніки, але надають перевагу олівцям, фломастерам, за потреби звертаються за допомогою до дорослих; знають як вдома чи у

садочку займатися малюванням, як обирати необхідні матеріали, однак вимагають присутності дорослих під час занять малюванням, адже вважають, що не можуть впоратися самостійно через труднощі у втіленні задумів і завдань на малюнку; більше налаштовані на позитивний результат, ніж невдачу, не до кінця оволоділи художніми вміннями, знають властивості зображальних матеріалів і способи роботи у різних художніх техніках, проте не мають досвіду їх використання, прагнуть досягати результату та чутливі до його схвалення, невпевнені у прийнятті рішення, адекватно оцінюють зображення та власну активність.

Діти *низького рівня* (38%) знають про існування різних художніх технік, але не розуміють способів їх використання, тому надають перевагу олівцям, вимагають присутності поряд з ними старших, просять їх обирати для них теми, художні техніки для малювання, допомагати практично, мають обмежений доступ до зображувальних матеріалів вдома, за виникнення труднощів припиняють діяльність або намагаються її уникнути; позиціонують себе з людьми, які погано малюють і не хочуть самостійно малювати, а втілювати будь-які задуми зможуть лише за значної допомоги з боку дорослих, не розуміють як саме поліпшити власні навички і навіщо; більш налаштовані на невдачу, ніж на позитивний результат, мають слабкі художні вміння, орієнтуються у зображальних матеріалах, проте не розуміють художні техніки, не мають практичного досвіду, орієнтовані на процес виконання, а не результат, невпевнені у своїх рішеннях, не спроможні адекватно оцінити малюнок.

За четвертим завданням, було проведено формувальний експеримент, концептуальними принципами якого були системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний і культурологічний підходи, що сприяли виділенню й обґрунтуванню педагогічні умов – сукупності чинників, які у найбільшій мірі сприяють розвитку художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності.

Серед використаних засобів і форм роботи у програмі мали місце: читання й обговорення художніх творів, комбіновані заняття, предметні заняття з малювання, міні-консультації, бесіди, пізнавальні зустрічі, ігрові вправи, розгляд ілюстрацій, творча майстерня (використання нетрадиційних технік малювання); консультації для батьків і вихователів, спільний захід для батьків і дітей.

На контрольному етапі підтверджено дієвість розробленої програми формування у старших дошкільників самостійної художньої діяльності (малювання). Зафіксовано, що позитивна динаміка склала 31%, чому сприяло дотримання у ході формувальних впливів таких педагогічних умов: *розширення практичного досвіду дітей 5-6 років про способи виконання художніх дій малювання у самостійній зображувальній діяльності; вправлення старших дошкільників в художніх уміннях малювання, самостійного втілення задумів уяви на малюнку, виявленню під час малювання художніх образів, власної фантазії; узгодженість змісту та методів цілеспрямованого розвитку самостійної зображувальної діяльності (малювання) дітей 5-6 років у дошкільному закладі та сім'ї.*

Перспективи подальших наукових пошуків лежать у площині становлення самостійної художньої діяльності інтегрованого типу: малювання, ліплення, аплікації, музики та театралізованих дій.

Гіпотези дослідження підтвердилися, мети досягнуто, завдання виконані, дослідження завершено!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш.А. Гуманно-личностный поход к детям. Московский психолого-соц. Ин-т. – М., Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 1998. 544 с.
2. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. В 2-х т. Т.1. М.: Педагогика, 1980. 232с.
3. Андрейчик О. Організація співпраці дошкільного навчального закладу і сім'ї з формування самостійності дітей у трудовій діяльності. *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток) : методичні та практичні матеріали*. Вип. 2. Київ, 2011. С. 15 - 22.
4. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление. М.: Мысль, 1988. 253с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання. 2021. Спецвипуск*. 37 с.
6. Бех І. Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2-5.
7. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно-орієнтованого виховання. *Початкова школа*. 2003. № 3. С.1-6.
8. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. К., 1998. 203 с
9. Беленька Г. Самостійність формується в праці. *Палітра педагога*. 2014. № 4. С. 3-5
10. Богатеева З. А. Чудесные поделки из бумаги. М.: Просвещение, 1992. 208 с.
11. Бондаревская Е. В. Смысл и стратегия личностно-ориентированного воспитания. *Педагогика*. 2001. №2. С. 17-25.
12. Буре Р. С. Дошкольник и труд. Теория и методика трудового воспитания: учебно-методическое пособие. СПб.: Детство-Пресс, 2004. 144 с.
13. Воспитание детей дошкольного возраста/ Под ред. Прокопиенко Л.Н. К.: Рад. шк.,1990. 368 с.
14. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. М.: Смысл; Эксмо, 2004. 512 с.

15. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. СПб.: СОЮЗ, 1997. 224 с.
16. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
17. Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку. К., 2013. 128 с.
18. Гуріна З. В. Допоможемо малюкові зростати самостійним. *Дошкільне виховання*. 2006. №11. С. 7–9.
19. Давыдов В. В. Послесловие. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк. /Л. С. Выготский. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. С. 87 - 91.
20. Демидова Ю. О. Формування першооснов пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. К., 2007. 18 с.
21. Демінська Л. О. Аксіологічний підхід у педагогічному процесі. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2010. №4. С. 101-103.
22. Диалоги о воспитании: Кн. Для родителей. / Сост. О. Г. Свердлов. К.: Рад. Шк, 1986. 304 с.
23. Дронова О.О. Образотворча діяльність як чинник та середовище розвитку особистості дитини. *Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі/ За заг. ред. Г.В. Сухорукової*. К.: Слово, 2010. с.140-148.
24. Дронова О. Форми організації образотворчої діяльності. *Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Підручник / За заг. ред. Г. Сухорукової*. К.: Слово, 2010. С. 112 - 121.
25. Зимняя И. А. Педагогическая психология: Учебник. М.: Логос, 2002. 384 с.
26. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2011. Вип. 1.33. С. 22 – 27.
27. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность. *Подготовка детей к школе /* Под ред. Л. А. Парамоновой. М.: Просвещение, 1989. С. 83 - 91.
28. Казакова Т. Г. Теория и методика развития детского изобразительного творчества. М.: ВЛАДОС, 2006. 256 с.

29. Кирьякова А.В. Теория ориентации личности в мире ценностей: монография. Оренбург, 1996. 187 с
30. Комарова Т. С., Образотворча діяльність у дитячому садку: Програма та методичні рекомендації. Х.: Ранок, 2007. 176 с.
31. Кон И. С. Психология самостоятельности. *Педагогика здоровья*. М.: Педагогика–Пресс, 1992. С.268–273.
32. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. К: Рад. Шк., 1986. 152 с.
33. Кононко О. Л. Особистісна орієнтація – пріоритет сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2007. № 5. С . 3 - 4.
34. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. К.: Освіта, 1998. 255 с.
35. Корчинова О. В. декоративно-прикладное творчество в детских дошкольных учреждениях. Ростов н/Д: Феникс, 2002. 320 с.
36. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і розвиток особистості / Під ред. Л. М. Проколієнко. К.: Радянська школа, 1989. 608 с.
37. Крехова Л. А. Особливості проявів самостійності дошкільників. *Інститут проблем виховання: збірник наукових праць*. Вип. 8. Кн. I., К., 2005. С. 257 - 268.
38. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Образотворча діяльність. Старший вік. Х.: Ранок, 2017. 208 с.
39. Кузин В. С. Психология: Учебн. / Под ред. Б. Ф. Ломова. 2-е изд. М.: Высш. Школа, 1982. 256 с.
40. Кузьменко В. Самостійність. *Дошкільне виховання*. 1999. №11–12. С. 28–30.
41. Кузьмінський А. І. Педагогіка. К.: Знання.2007. 447 с.
42. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. 2-е изд. М.: Политиздат, 1977. 304 с.
43. Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Х.: Веста: Ранок, 2007. 128 с.

44. Лиштван З. В. Конструирование: пособ. М.: Просвещение, 1981. 159 с.
45. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. К. : Вища школа, 1974. 355 с.
46. Монтессори М. Помоги мне сделать это самому. М.: Карпуз, 2000. 272 с.
47. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учебник. М.: Академия, 2000. 456 с.
48. Мухина В. С. Детская психология / Под ред. Л. А. Венгера. 2-е изд. М.: Просвещение, 1985. 272с.
49. Мухина В. С. Феноменология развития и бытия личности. М.: Московск. Психолого-соц. инст. – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1999. 640 с.
50. Мухина В. С. Психологические особенности развития ребенка в дошкольном детстве. *Возрастная и педагогическая психология: учебн. / Под ред. А. В. Петровского.* М.: Просвещение, 1979. С. 44 - 68.
51. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / За ред. І. А. Зязюна. К. : ВПОЛ, 2000. 631 с
52. Николаева Е. И. Психология детского творчества. СПб.: Питер, 2010. 240с.
53. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. /За заг. ред. Г. В. Сухорукової. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 21-100.
54. Основы психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Вид. 6-те, стереотип. К.: Либідь, 2006. 632 с.
55. Основы дошкольной педагогики / Под ред. О. Запорожца, Т. Марковой. М.: Педагогика, 1980. 272 с.
56. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
57. Петровский В.А. Личность как субъект активности. Психология личности. Т.2. Хрестоматия. Самара, 1999. С. 467-488.
58. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
59. Пісарєва О. В. Виявлення первинних ціннісних орієнтацій старшого дошкільника в спілкуванні з однолітками. *Актуальні проблеми психології:*

- Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ., 2012. Том IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 8. С. 224 - 232.*
60. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.
61. Платонов. К. К. Структура и развитие личности / Отв. Ред. А. Д. Глоточкин. М.: «Наука», 1986. –251 с.
62. Подготовка детей к школе / Под ред. Л. А. Парамоновой. М.: Просвещение, 1989. 176 с.
63. Половіна О. Дитина у світі мистецтва: Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання. 2021. № 2. С. 3 - 8.*
64. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання. 2018. № 12. С. 3 - 8.*
65. Половіна О. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. № 4. С. 4 - 14.
66. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Підр. 2-е вид. К.: Академвидав, 2013. 464 с.
67. Психологический словарь / Под общ. Ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд. М.: Политиздат, 1990. 494 с.
68. Психологічна енциклопедія / Упор. О. М. Степанов. К.: «Академвидав», 2006. 424 с.
69. Романенко М. І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. Дніпропетровськ: Промінь, 2000. 160 с.
70. Савенков А. И. Путь к одаренности: исследовательское поведение дошкольников. СПб.: Питер, 2004. – 272 с.
71. Савченко М. В. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. О.: Південноукраїнський НПУ ім. К. Д. Ушинського, 2014. 20 с

72. Савчук О. Формування навичок самостійності в музично-творчій діяльності. *Обрії*. 2009. № 2. С.28 - 33.
73. Самостоятельная художественная деятельность дошкольников / Под ред. Н. А. Ветлугиной. М.: Педагогика, 1980. 208 с
74. Сартан Г. Н. Тренинг самостоятельности у детей. М.: ТЦ «Сфера», 1998. 128с.
75. Слостенин В. А., Чижакова Г.И. Введение в педагогическую аксиологию. М.: Академия, 2003. 192 с.
76. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. К.: Марич, 2009. 232 с.
77. Удіна О. М. Виховання самостійності дошкільників в образотворчій діяльності (на матеріалі аплікації): автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 . К., 2008. 21 с.
78. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. К., 1986. 796 с.
79. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей. *Дошкольное воспитание*, 2009. № 7. С. 8-13.
80. Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н. А. Ветлугиной. М.: Педагогика, 1972. 287 с.
81. Цукерман Г. А., Елизарова Н. В. О детской самостоятельности. *Вопросы психологии*. 1990. № 6. С. 37-44.
82. Швайко Г. С. Занятия по изобразительной деятельности в детском саду: пособ. М.: Гумманит. изд. центр "ВЛАДОС", 2003.
83. Шевчук А. Мистецька освіта дітей: традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 20 - 23.
84. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1989. 560 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Критерії та показники розвиненості у дітей 5-6 років малювання як самостійної зображувальної діяльності

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ
<i>довільність дій і самостійність у образотворчості</i>	розуміється у матеріалах, техніках образотворчості; виявляє бажання, інтерес до художньо-естетичної зображальної творчості; швидко приймає мету, розуміє завдання, фантазує, виявляє винахідливість, гнучкість мислення; прагне передати у власних роботах особливості художнього образу; проявляє самобутній підхід до художньої діяльності;
<i>позитивне ставлення до своєї роботи</i>	схвально ставиться до власних робіт; готовий до спілкування, до обговорення їх з дорослим; пояснює, відстоює оригінальність створеного власноруч зображення; впізнає власну роботу серед інших дитячих робіт;
<i>особливості втілення художнього образу на малюнку</i>	швидко орієнтується у пропонованих дорослим художніх матеріалах і техніках; намагається самостійно виконати завдання; прагне вдосконалити художній образ на малюнку; пропонує кілька власних варіантів зображення;

Діагностичні бесіди з дітьми

Бесіда з дітьми №1

1. Чи любиш ти малювати? Так, ні
2. Що тобі, зазвичай, потрібно для малювання? Перелічи
3. Що саме подобається у малюванні? Розкажи
4. Чи завжди тобі вдається зобразити що задумав? Чому
5. Чи звертаєшся за допомогою до дорослих, коли не можеш щось намалювати? Так, ні
6. Чи однаково можеш малювати фарбами, олівцями. Так, ні
7. Назви чим ти найбільше любиш малювати?
8. Чи дозволяють тобі так малювати вдома, у садочку? Так, Ні. Де саме?

Бесіда з дітьми №2

1. Чи є серед твоїх знайомих такі, які дуже гарно малюють (дорослі, друзі)?
Так, ні
2. Чи хотів би малювати так же гарно і вміло, як і вони? Чому?
3. Що тобі необхідно для того, щоб досягнути їх вмілості? Розкажи
4. Якої допомоги потребуєш від дорослого? Поясни
5. Де тобі найбільш подобається малювати вдома чи у дитячому садочку?
Поясни чому.
6. Чи любиш ти малювати самостійно? Поясни чому
7. Чи завжди можеш у вільний час у садочку знайти засоби для малювання?
Так, Ні
8. Чи завжди можеш у вільний час вдома знайти засоби для малювання?
Так, Ні

Анкета для вихователів

1. Чи можете сказати, що вашим вихованцям подобається малювати? Так, ні
2. Чим ви керувалися, коли надавали відповідь на пункт 1: а) спостереженням за дітьми; б) відгуками батьків; в) власними переконаннями; г) ваш варіант (напишіть) _____
3. Чи надаєте дітям проявити самостійність під час малювання на занятті? Так, ні.
4. Якщо так, де саме: а) під час вибору теми малюнку; б) під час формування задуму; в) під час обрання способу зображення; в) під час виконання малюнку.
5. Чи цікавитеся ви малюнками дітей, які вони створили самі у свій вільний час? Поясніть свою відповідь.
6. Якими методами стимулюєте дитячу активність і самостійність у малюванні? Напишіть найбільш використовувані.
7. Зазначте, що ви розумієте під дитячою самостійною художньою діяльністю?
8. Чи прагнете ви її розвивати у дітей? Так, ні
9. Які заходи зазвичай плануєте для розвитку самостійної художньої діяльності? Перелічіть
10. Яким чином залучаєте батьків для розвитку у дітей самостійної художньої діяльності? Назвіть заходи які ви традиційно проводите _____ і заходи, які хочете (плануєте) провести _____ .
11. Якої інформації вам бракує, щодо формування у дітей навичок самостійної художньої діяльності у малюванні? Зазначте
12. Чи зверталися до вас батьки з приводу даного питання? Так, ні

13. Чи вдалося вам їм надати необхідні рекомендації? Так, ні

Додаток Г

Анкета для батьків

1. Що ви розумієте під художньою діяльністю дітей. Розкрийте власні думки
2. Чи може бути художня діяльність самостійною. Поясніть, чому так вважаєте?
3. Чи любить ваша дитина малювати? Так, ні
4. На основі чого ви зробили такий висновок: а) на основі спостереження за малюком; б) від вихователя; в) вам хвалився син чи донька; г) почули у телевізійній передачі.
5. Чи стимулюєте дитину вдома до малювання? Так, ні.
6. Які шляхи використовуєте для цього? Напишіть
7. Поряд з малюванням чи намагалися займатися з сином чи донькою ліпленням, аплікацією? Так, ні.
8. Чи має син чи донька вільний доступ до зображувальних матеріалів? Так, Ні
9. У якому місці ви їх тримаєте? Напишіть.
10. Зазначте, що саме з зображувальних матеріалів у вас є вдома?
11. Чи вважаєте це достатнім? Так, ні.
12. Чи спілкувалися з цього приводу з вихователем? Так, ні.
13. Чи отримали від нього рекомендації? Так, ні.
14. Чи задовольнили вони вас? Так, ні.
15. Як виховуєте у сина чи доньки самостійність. Назвіть шляхи, заходи, діяльність

Консультації для вихователів

№ 1. Самостійна художня діяльність дітей

Ми живемо у час небаченої ще в історії людства науково-технічної революції, а життя в усіх його проявах стає більш різноманітним та складним. Воно вимагає від людини не шаблонних, звичайних дій, а рухливості мислення, швидкого орієнтування, креативності, творчого підходу до вирішення великих та малих завдань. тому перед працівниками дошкільної освіти стоїть завдання виховання творчої особистості.

Л.С.Виготський писав про те, що творчість виявляється скрізь, де людина уявляє, змінює, відступає від стереотипу, створює хоча б крупицю нового для себе або для інших.

Мистецтво – це той канал, через який може виявлятися та реалізуватися у матеріалі внутрішнє життя дитячої душі.

В.О. Сухомлинський писав, що дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять в нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї. Щоб виконати малюнок, діти повинні втілити в нього знання. Першим етапом у творчості дитини є виконання задуму – теми на основі сприймання навколишньої дійсності.

В Базовому компоненті дошкільної освіти вказано, що специфіка мистецької діяльності дошкільника полягає в обмеженості її технологічного аспекту, з одного боку, в поєднанні з буянням дитячої фантазії, нескінченним рядом художніх образів, з другого.

Головне завдання – розвинути у дитини сприйнятливність, як базову особистісну якість, прищепити здатність «приймати», «передавати», «трансформувати», тобто бути споживачем і творцем культури.

Тож послідовність навчально-виховної роботи в різних видах мистецької діяльності має такий вигляд:

- виховання емоційно-чуттєвої сфери;
- засвоєння елементарної інформації;
- оволодіння уміннями та навичками(технічними прийомами, засобами художньої виразності);
- творча самореалізація дитини.

Найважливішим результатом опанування мистецької діяльності в дошкільному віці є усвідомлення дитиною себе суб'єктом творчості, митцем, здатним не лише відтворювати здобуті враження, а й інтерпретувати їх, збагачувати власним досвідом, творчо самовиражатися.

Василь Сухомлинський писав, що творчість є самою суттю життя у світі знань і краси.

Здійснення завдань естетичного виховання залежить від певних умов, зокрема від застосування ефективних методів.

Основні методи естетичного виховання, спрямовані на розвиток у дітей здатності сприймати, розрізняти, переживати прекрасне в навколишній дійсності- це методи переконання в перевазі прекрасного, красивого, доброго.

З цією метою застосовуються різні поєднання словесних і наочних засобів, залежно від того, з яким явищем естетичного характеру ознайомлюють дітей . Оскільки методи та прийоми спрямовані на виховання в малюків естетичного ставлення до навколишнього, вони повинні відзначатися яскравою наочністю: систематично організовуються цілеспрямовані спостереження з опорою на зорові, слухові дотикові відчуття. Природно, що такі методи супроводжуються і методами роз'яснення, що “таке добре і що таке погано”.

Основні методи спрямовані також і на залучення дітей до естетичної, насамперед до художньої практичної діяльності. Йдеться про розвиток здатності відтворювати, художньо виконувати, творчо змінювати навколишнє.

Застосовується метод вправлянь у навичках, пошуковий метод, який стимулює дітей робити зміни, варіації в малюнку, а також методи роз'яснення, показу зразків виконання, творчих завдань.

Прийоми розвитку сприймання активізуються, якщо робота відбувається в практичній діяльності – при розгляданні своїх малюнків, картин живопису, екскурсій в природу, тощо, з другого боку, якість цієї діяльності поліпшується, якщо систематично вдосконалюється сприймання.

Спеціальні художні здібності, набуті під час засвоювання різних видів діяльності, вимагають вже особливих прийомів розвитку. Адже до загальної структури здібностей входять і сенсорні (тобто якість сприймання, відтворювання, розрізнення поєднань кольору, форми). Керівником гуртка, підібрана система прийомів їх розвитку, адже дуже важливо виявити здібності в ранньому дитинстві і послідовно їх формувати .

Методи і прийоми визначаються також залежно від вікових та індивідуальних особливостей дітей. При всій своїй спільності методи художнього виховання і навчання повинні бути диференційовані відповідно до рівня розвитку даного колективу і кожного індивідуально.

Мета організації самостійної художньої діяльності:

1. Створювати умови для повноцінного, своєчасного, різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної творчої особистості.
2. Вчити передавати свої враження, емоції через підбір кольору, підбір художніх матеріалів (фломастери, кольорові олівці, воскові крейдочки, акварель, гуаш, пластилін, природні матеріали, тощо) та форм.
3. Збагачувати емоційно – чутливу сферу дітей.
4. Розвивати вміння бачити і помічати Красу в навколишньому світі, естетичний смак, художні здібності.
5. Виховувати бажання оберігати красу, природу, витвори мистецтв, малюнки, поробки свої та інших дітей; бажання малювати, експериментувати з різними матеріалами, творити.

Краса – могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості. Василь Сухомлинський писав про те, що дитина повинна відчувати красу, захоплюватися нею, радісно дивуючись.

Вчіть дітей бачити красу, розуміти красу навколишнього світу, природи, суспільних відносин. Сприймання, осмислювання краси – це основа, стрижень естетичного виховання, серцевина естетичної культури, без якої почуття залишаються глухими до всього прекрасного.

Кожна подорож у Світ Краси приносить дивні відкриття. У тихі, сонячні дні “бабиного літа” ми звертаємо увагу дітей на дивну прозорість повітря, глибину неба, особливу чистоту води в озері.

В вечірні години милуємось з дітьми красою сутінок, слухаємо курликання журавлів. В холодні осінні та зимові ранки спостерігаємо за кристаликами інею, і першими заморозками. Із задоволенням діти милуються досягними яблуками в саду, ласують ними.

Неповторна й краса зими. Милуємось деревами, засипаними лапатим снігом доріжками. Захоплюємося пушкінським сяйвом рожевих снігів, лютневими завірюхами, вслухаємося в щебетання зимуючих птахів, любуємось зимовим сонцем, переливанням кольорів на зимових заметах, вдивляємось у розквітчені сонцем алмазні бурульки, які звисають з дахів.

А навесні діти милуються пробудженням життя. Перші весняні квіти, перші розпуклі бруньки дерев, перші ніжні стрілочки трави, підсніжники, перший метелик, перше кумкання жаби, перша ластівка, перший грім, цвітіння садів – все це входить у духовне життя дитини, як краса вічного життя.

Довгі місяці доводиться навчати і чекати, поки дитина зупиниться від подиву перед чимось непримітним на перший погляд – зупиниться одухотворена красою.

Так поступово в дітей формується:

- уміння одухотворяти живу і неживу природу,
- уміння ставати на місце другого,
- бути в чийсь ролі,
- відчувати “біль” і “радість” живих істот, переживати за них, дбати про тих, хто залежить від людини (проблеми екологічного виховання),
- уміння милуватись красою природних форм,
- помічати в непримітному важливе,
- у невиразному – виразне;
- уміння відчувати зміни природних явищ, їх характер, а також виражати своє до них відношення в пейзажах (ранок, день, вечір, ніч).

Другою метою являється передача досвіду творчої діяльності, педагог реалізує принцип взаємозв’язку процесів сприйняття і продуктивної творчості, стимулює бажання:

- бути оригінальним у виборі сюжету;
- використовувати свої засоби художнього вираження (колір, лінію, об’єм) для здійснення свого задуму;
- давати оцінку результатам своєї і чужої діяльності;

- вчитися аналізувати твори різних видів мистецтва.

Красу діти не можуть пізнати без яскравого емоційного слова.

Але слово про красу естетично впливає на дитину, якщо вона побачить красу своїми очима.

Під час СХД рекомендовано використовувати музичні записи, твори класиків, вправи – емпатії, медитації.

Споглядання і слухання, переживання побаченого і почутого – це ніби перше віконце в світ краси. І ми вбачаємо дуже важливе завдання в тому, щоб навчити дитину бачити і відчувати прекрасне, а коли в ній будуть пробуджені ці здібності, навчити її на все життя зберегти душевне захоплення і доброту.

«Художні вміння дітей. Використання нетрадиційних методів малювання»

«Витоки здібностей та обдарованостей дітей – на кінчиках пальців. Від пальців, образно кажучи, ідуть тоненькі нитки – струмочки, які наповнюють джерело творчої думки. Іншими словами, чим більше майстерності в дитячій руці, тим розумніша дитина»

В.О.Сухомлинський

В дитячій творчості часто виникають протиріччя між радісними, цікавими, неочікуваними переживаннями, викликаними сприйняттям оточуючого світу і обмеженими можливостями своїх вмінь художнього вираження почуттів. Дитина прагне до самостійності, але вміння ще недостатньо сформовані.

Вроджені здібності дитини – це лише одна із передумов надзвичайно складного процесу формування індивідуально-психологічних якостей, у тому числі і здібностей, які величезною мірою залежать від творчого педагога, який знаходиться поряд.

В емоційному сприйнятті дитинства зароджуються витoki майбутньої творчої особистості. Тому дуже важливо для дитини позитивний досвід, підтримка та заохочення з боку дорослих. Найголовніше в зображувальній діяльності щоб дитина відчула свою успішність та результативність. Підростаючи, вона не буде боятись освоювати нові види діяльності. Науковцями доведено, що у дітей, які рано почали малювати, в подальшому відсутня “боязнь білого листа” паперу.

В процесі реалізації творчого завдання нетрадиційні методи малювання допомагають дитині більш точно яскраво передати задум.

Відхід від звичайних способів малювання, пошук нових креативних рішень, сприяє розвитку дитячої творчості, активності, уяви. Діти люблять новизну, їм цікаві різноманітні матеріали, вони шире радіють, споглядаючи продукти власної творчості.

Нетрадиційні методи малювання допомагають дитині при роботі – працюють пальці, розвивається дрібна моторика рук, а значить покращується розвиток мови, пам'ять, мислення. В процесі реалізації творчого завдання нетрадиційні методи малювання дають змогу дитині більш точно, яскравіше передати свій задум і діти з щасливими обличчями повертаються в групу де діляться своїми враженнями і думками.

Результати минулих років показали, що завдяки використанню прийомів нетрадиційного малювання, роботи дітей ставали цікавішими, виразнішими, різноманітнішими. У дітей не виникає труднощів у виборі прийомів для передачі змісту роботи, свого настрою, відчуттів.

Заняття з малювання дають великий простір фантазії. Діти виражають свій світогляд на навколишній світ, своє розуміння і відношення до життя і до

себе самого. Заняття з малювання – це одна із форм предметної діяльності дитини, а така діяльність необхідна для фізичного, психічного і розумового розвитку.

Нетрадиційні методи малювання з дітьми:

- малювання кулачком, долонею, пальчиком;
- малювання сухим пензлем, тичком;
- штампування;
- психомалювання;
- малювання ниткою, картоплиною;
- малювання по мокрому;
- колаж;
- кубизм;
- графічна аналогія;
- кляксографія;
- монотипія;
- малювання свічкою, зубною щіткою;
- малювання квачиком і сіллю допомагають дітям виразити бажане більш точно навіть коли вони не володіють складною технікою малювання.

Вправи на розвиток уяви у малюванні:

Вправа «Повітряні кульки»

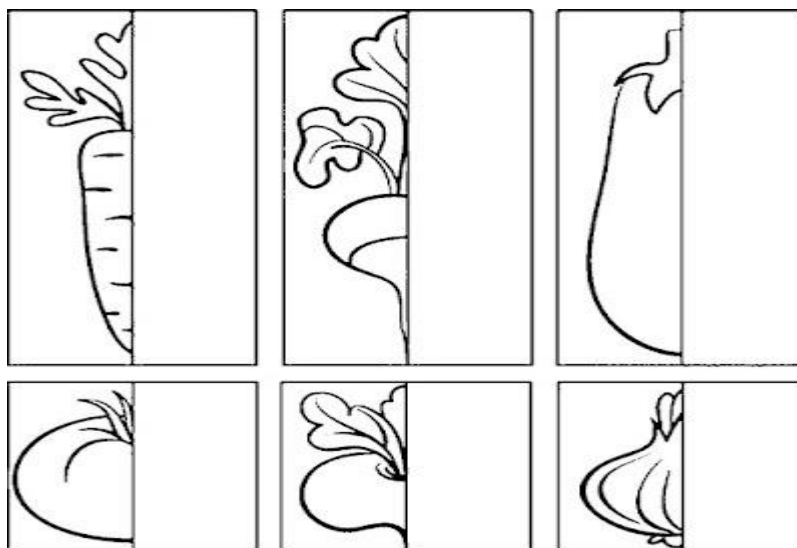
Мета : формувати у дітей уявлення про колір; вправляти дітей у зіставленні предметів за кольором, прикладаючи один до одного шляхом добору.

Хід гри : на листку намальовані кольорові нитки і окремо вирізані кольорові кружечки – « кульки ». далі вихователь закріплює з дітьми назви кольорів; необхідно « прив'язати » повітряні кулі до ниток, підбравши їх за кольором.

Вправа «Домалюй візерунок»

Мета : вправляти дітей у розвитку уваги, пам'яті, розвивати чуття симетрії з подальшим розфарбуванням.

Хід гри : на аркуші паперу намальований початок візерунку. Дітям потрібно продовжити візерунок далі і розфарбувати.

Вправа «Неслухняний олівець»

Дайте дитині олівець та папір, запропонуйте їй намалювати закарлючки. Нехай вона представить, що в її руки потрапив неслухняний олівець, який малює, що йому заманеться. Намалюйте близько 10 - 15 таких малюнків, потім розгляньте їх з різних сторін. Що вийшло? На що вони схожі? Які образи раптом проявилися? Щоб вправа не виглядала, як завдання, малюйте закарлючк.

Вправа «Веселі картинки»

Для цього вам буде потрібно кілька кольорових олівців, пензлики, фарби і альбомний аркуш паперу. Ви разом можете намалювати певну картину, наприклад будиночок, портрет дівчинки або хлопчика. Головне, щоб малюнок складався з різних дрібних і яскравих деталей.

Конспекти занять використані на формувальному експерименті

Конспект заняття із зображувальної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку

Тема: «Салют над містом»

Мета

Навчати дітей працювати в парі, домовлятися, підбираючи матеріал та засоби для роботи, враховуючи їх властивості, проявляти гнучкість та творчу уяву, передаючи салют над містом.

Формувати у дітей асоціативне сприйняття кольору (ніч над містом і салют), вміння створювати свої оригінальні зображення будинків, салюту, зіркового неба, самостійно вибираючи засоби зображення під час створення виразних образів (традиційні та нетрадиційні).

Розвивати творчі здібності, композиційні навички.

Виховувати вміння домовлятися, бажання поділитися своїми враженнями з іншими людьми, посидючість, акуратність, організованість.

Обладнання: декілька різних фото салюту над містом, набори олівців, фломастерів, воскові крейдочки, ватних паличок, штампів будинків та дерев, геометричних фігур з кольорового паперу (квадрати, прямокутники, круги, овали), пластилін, клей, різні пензлики, ножиці, різнокольоровий картон для фону.

Хід заняття:

- Чи бачили ви салют? (Виставляю фото)
- Як він виглядає?
- Коли його запускають? В яку частину доби? Чому?

Ірина Жиленко так написала про салют:

- Хай веселі будуть діти!
- Хай щасливим буде люд!
- Хай живе у всьому світі
- мир і злагода! Салют!

- Сьогодні ви будете створювати свій салют над містом, але вдвох із своїм колегою.
- Вам треба багато про що домовитися перед тим, як розпочати роботу. Розгляньте свій набір матеріалів. Є одна умова: на вашій картині мають бути використані фарба, папір і пластилін
- Вирішіть удвох, який фон ви виберете?
- Чи будете зображати місяць, зірки, з якого матеріалу.

- З чого можна зробити місяць? (його можна зробити об'ємним з пластиліну, або наклеїти з паперу, або намалювати). Подумайте, з якого матеріалу він буде виглядати найкраще.

- Де ви будете зображати салют? Якими кольорами? Якої форми?

- Як буде виглядати місто? З якого матеріалу ви будете його створювати – у вас є кольорові геометричні фігури, клей і ви можете їх наклеїти, а можете наштампувати штампами.

- Що можна намалювати олівцями, фломастерами, восковими крейдочками? Що можна зобразити аплікацією, як передати об'єм за допомогою пластиліну. Ваша творча майстерня відкрита. Починайте творити. Ви можете вставати, ходити навколо свого столу, підходити до своєї картини з різних боків.

На початку виконання роботи допомагаю дітям домовитися (які потребують цього).

В процесі підхожу до кожної пари з навідними запитаннями:

- Ви домовилися, хто що створює?

- Які матеріали ви виберете для зображення салюту?

Після закінчення роботи виставляються на виставку. Обговорюємо вдале поєднання матеріалів, вміння дітей домовлятися, вирішувати.

Конспект комбінованого заняття із зображувальної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку

Тема: «Барволист» (малювання, ліплення, аплікація)

Мета

Продовжувати вчити дітей працювати в команді, домовлятися, поступатися, виконувати поставлене завдання. Закріпити знання про овочі (огірок, помідор, баклажан, перець) та фрукти (яблуко, груша, айва), осінні листя кленів та дубів.

Вчити сприймати речі очима художника, розглядати натуру, передавати зовнішній вигляд овочів, фруктів, листя під час малювання, аплікації, ліплення, враховуючи форму, колір, розмір, використовуючи різні прийоми, засоби художньої виразності. Продовжувати знайомити дітей із різними зображувальними техніками і їхніми сполученнями.

Формувати навички зорової оцінки зовнішніх ознак об'єктів.

Розвивати естетичний смак, почуття композиції, окомір, просторове уявлення, фантазію, вміння підбирати кольори, сприяти розумовому розвитку дітей.

Виховувати вміння брати на себе відповідальність, наполегливість, доброзичливість, бажання творити разом.

Обладнання: сухе листя, клей, ножиці, набори олівців, фломастерів, геометричних фігур з кольорового паперу (квадрати, прямокутники, круги, овали), пластилін, клей, різні пензлики, різнокольоровий картон для фону.

Запис А. Вівальді «Пори року»

Хід заняття

- Діти сидять за столом перед ними корзина з фруктами та овочами
- Сьогодні до нас завітав наш друг Барволист з осінніми подарунками. Розгляд овочів та фруктів.
 - Давайте зробимо 3 композиції: «Овочі», «Фрукти», «Листя дерев» з осінніх дарів Барволиста. Діти діляться на команди і розкладають на тарелі та у вазу відповідно всі дари, створюючи композиції.
 - Давайте помилуємося нашими композиціями. (Проводимо розгляд та презентацію композицій, порівнюючи форму, колір, пропорції, розмір їх елементів).
 - А зараз ми виконаємо ваші композиції в різних техніках:
 1. Намалюємо натюрморт «Овочі»;
 2. Зробимо натюрморт «Фрукти» за допомогою пластиліну;
 3. Виготовимо букет «Листя дерев» за допомогою аплікації.
 - І спочатку – задум, який ви повинні проговорити. Саме головне, ви повинні домовитись між колегами із своєї групи, як ви будете виконувати свою роботу, розподілити, хто що робить, які матеріали будете використовувати для роботи.

- Ваша творча майстерня відкрита. Вмикається запис А.Вівальді «Пори року». Починайте творити. Ви можете тихенько обговорювати, домовлятися, вставати, ходити навколо свого столу, підходити до своєї роботи з різних боків. Під час виконання роботи допомагати дітям, які цього потребують. Після створення своїх поробок зробити виставку, дати дітям їх розглянути, помилуватися, обговорити враження, порадіти творчості інших дітей

Консультація для батьків «Формуємо самостійну художню діяльність у старших дошкільників»

Існує чудова художня техніка, за допомогою якої можна створити антураж,

просторове тло дитячого малюнка або ж самостійний твір. Вона не вимагає спеціальної підготовки і доступна кожному.

Все прекрасне починається з мрії. Можливо, вам захочеться перенести на полотно свій настрій, але іноді декоративна форма природного матеріалу сама підказує сюжет майбутнього шедеву.

Гарне рішення – намагання копіювати природу, передати її надзвичайний стан.

Я хочу розповісти, як створити самий простий колаж з використанням сипучих матеріалів. Такий колаж зробить не зовсім складно, навіть діти приймають участь в роботі.

Колаж – наклеювання на будь-яку основу матеріалів другої фактури, другого кольору.

Для роботи нам знадобиться лист білого картону, клей ПВА, пензлики, палички. Матеріал: рис, горох, гречка – ядриця.

Спочатку потрібно придумати сам колаж. Ми малюємо геометричний малюнок, який наноситься на картон. Для того щоб розділити матеріал на лінії наклеюємо стебла рослин. Виходять геометричні фігури різних розмірів і форм. Потім на форми наклеюємо матеріали. Колаж вставляємо в рамку. Все зроблено, але чогось не вистачає. Не вистачає елемента «декора». Ми приклеюємо три великі квасолини на рамку. Подарунок готовий. Але такі колажі не довговічні – всього рік, півтора.

З моря привезли мішок камінчиків і мушлі?

Коли дивишся на них, отримуєш велике задоволення. Один звук чого вартий, коли маленькі мушлі звиняють в руках. Але коли їх багато, то видно тільки цілу купу і кожну не роздивитися. І ось захотілося зробити з дітьми не складну роботу, рамку для картини.

Спочатку потрібно придумати картинку, намалювати її, представити, як вона повинна виглядати.

Спробуйте виготовити панно із макаронів. Опускаємо прями довгі макарони в кип'ячену воду. Коли вони стануть гнучкими, достаємо. Придаємо їм потрібну форму і розкладаємо для сушіння на деко. Готуємо основу, наприклад картон, бархатну бум агу, т.д. Викладаємо картину по задуманому сюжету. Коли приклеїмо всі елементи, залишаємо панно в горизонтальному положенні до висихання.

Гарний результат виходить при розпису скла. Переводимо малюнок на папір, який закріплюємо на нижній стороні маленькими шматочками скотчу. Поверхню обезжирюємо, і обводимо малюнок білим акриловим контуром. Даємо контуру трохи підсохнути і заливаємо фон вітражними фарбами.

Після того, як фарба трохи підсохне, заливаємо відповідним кольором деталі малюнка: квіти, листочки. На кінчиках листочків фарбу протягуємо за допомогою зубочистки. Після повного висихання фарби робимо другий шар білого контура по всьому малюнку. Даємо висохнути і вставляємо в рамку.

Для виготовлення колажу можна використати упаковку з шоколадних цукерок.

Ручна робота з природним матеріалом заспокоює – це доказано психологами. Стимуляція нервових закінчень на пальцях відгукується позитивними емоціями в мозку. Уже через 15-20 хв. такої роботи проходить стомлення, заспокоюється голова.

Монотипія – це свого роду – медитація. Розвивається так зване «вміння бачити 3 оком».

Гуляючи по лісу, по парку, не проходите мимо травички, яскравої квітки – вам все знадобиться для роботи. Збирайте як найбільше матеріалу, який вам сподобається, пізніше ви виберете саме те, що необхідно для роботи. Робіть власні відкриття.

А в дитячих малюнках простору не має, він залишається в дитячій уяві. Для цього нам потрібно згорнути аркуш паперу вдвоє, поставити клякси, промовити чарівні слова. Коли розгортаємо папір, у нас з'являється лінія горизонту. Вгорі ми малюємо небо, а знизу землю. Ну а потім дитина добавляє свої предмети, так виходять у нас просторові колажі.

Чарівна сила мистецтва – справжнє диво. Мистецтво розвиває і виховує. І що раніше воно входить в душу і розум, то легше зберегти людині свою висоту.

У роботі з розвитку художньо – творчих здібностей велика увага приділяється розвитку в дітей чуття кольору. Ознайомлюючи дітей із зображувальними можливостями кольору, звертаємо увагу на те, як колір предмета змінюється у залежності від фону.

Розглядаючи репродукції, підводимо дітей до розуміння того, що завдання художника полягає не лише в тому, щоб досягти зовнішньої схожості зі зразком, але й у тому, щоб відобразити характер та настрій людини або іншого героя, а також своє ставлення до них.

У задумах дітей під впливом творів живопису відбувається конкретизація образів, збагачення їх через використання та комбінування побачених деталей, властивостей предмета, виявляється яскраво зазначене емоційне ставлення до героя та сюжету. З'являється спрямованість уваги дітей на те, якими засобами відображати образ, подію тощо.

Роботу проводимо у казково – ігровій формі, з елементами казкової розповіді. Зацікавлюємо дітей різними видами зображення відтворюючи навколишній світ.

Так, створені шляхом поєднання фарб різних кольорів (кляксографія), малювання пальчиком, долонькою, весела «клякса – малякса» розвиває у дітей фантазію, приносить дітям радість, пробуджує уяву, уміння. Хочеться розвивати у дітях ту іскорку таланту, якою наділила їх природа.

Відображаючи навколишній світ предметів, діти цим самим пізнають його.

Дуже важливо допомагати дітям пізнавати світ цілісно, системно, з опорою на власні відчуття та емоції. Так вони зможуть в усій повноті й виразності сприймати об'єкти та явища навколишньої дійсності, відчуваючи – міркувати і діяти, споглядаючи – розуміти , милуватися і при цьому не завдавати довіллю шкоди.

Спершу в свідомості дитини виникає емоційний образ об'єкта. Завдання дорослого – підтримати його і поступово підвести малюка до створення наукового образу. Таким чином, ведучи вихованців від образів в уяві до наукових знань про об'єкт , отримуємо образи в знаннях та знання в образах.

Різні джерела інформації відкривають дитині різні сторони явищ та об'єктів. І тільки порівняння та взаємодоповнення відомостей з різних джерел допоможе створити цілісну картину.

Тому маємо вчити малят аналізувати свої відчуття, розрізняти об'єктивне й суб'єктивне, грамотно використовувати те й інше, перевіряти, наскільки відчуття надійні, ставитися до них критично і використовувати пережитий досвід для здобуття нових знань.

Міні-консультація для батьків

«Малюємо і розвиваємось»

«...дитячий малюнок ,процес малювання – це часточка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, виходять в нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї. Щоб виконати малюнок, діти повинні втілити в нього знання. Першим етапом у творчості дитини є виконання задуму – теми на основі сприймання навколишньої дійсності.»

В.О. Сухомлинський.

Світ дитини наповнений яскравими, незвичайними барвами, казковими зображеннями. Хаотичне сприйняття малечою дійсності відрізняється від конкретних уявлень дорослих. Малювання й розфарбовування – найулюбленіші заняття дітей – допомагають нам уявити світ малюка. Прагнення дитини до вільного малювання, експериментів з кольорами є природним .Тож розмальовані шпалери, подряпані меблі, розписані руки та коліна свідчать про нормальний розвиток творчих здібностей дитини .

Дитину цікавить не стільки сюжет малюнка , скільки сам процес. Малювання допомагає дитині відчувати себе творцем ,першовідкривачем ; дарує радість і впевненість у собі. Діти люблять змішувати й розмивати , « видобувати» новий колір. Малювання – це незвичайна подія для малечі, ключ до емоційного розуміння мистецтва.

Існує три кольори , які не можна отримати шляхом змішування . Це жовтий , синій , червоний . В результаті змішування інших барв можна отримати : зелену (з жовтої та синьої), оранжеву (з жовтої та червоної), фіолетову (з червоної та синьої). Співвідношення кольорів може змінюватися за своєю за своєю насиченістю , тому виникає жовтуватий ,світло – блакитний , рожевий .

Все це можна розповісти та показати малюкові, навчити його експериментувати з барвами дійсно хороших акварельних фарб (їх легше змішувати , і вони дають більш чисті тони , ніж гуаш).

Чому такі привабливі твори дорослих художників ? Чим вони відрізняються від малюнків , виконаних рукою дитини ? Давайте поміркуємо У картинах митців присутній простір – бачимо небо і землю ,бачимо море .А в дитячих малюнках простору немає : барвистий метелик на білому тлі видається мовби пришпилений до аркуша . Ні квіти, ні травичка, намальовані поряд , не створюють відчуття простору, він залишається в уяві малюка.

Наповнити мм малюнок простором досить складно. Тут потрібен і час , і майстерність. Саме цього і бракує дітям , а отже , без допомоги дорослих їм не обійтись.

Робота з дітьми
Конспект проведення бесіди та малювання
«Світанок у живописі»

Активізуючи пізнавальний розвиток дитини, навчити її дивитися й бачити, слухати і чути, спостерігати й відчувати світ навколо. помічати в ньому зміни й знаходити їх причини допоможуть відкриті знання (на які немає і не може бути єдиної відповіді).

Розгляньмо, наприклад, як засоби живопису, художньої літератури, музики можуть допомогти дітям подивитися під різними кутами зору на таке явище як світанок.

Звісно, дітям непросто проаналізувати різнопланову інформацію з кількох джерел, тому долучаємо ці джерела поступово: спочатку активізуємо власний досвід малюків, допомагаємо їм інтегрувати життєвий досвід одне одного, потім по одному вводимо різні джерела. Таким чином отримуємо цілу палітру відомостей про світанок, знання дошкільнят уточнюються, поглиблюються, активізується їхня пізнавальна діяльність. Якщо Вам вдалося зацікавити малюків, вони надалі самі намагатимуться більше дізнатися про це явище природи.

Художники дають нам змогу побачити світанки в різні пори року, в різних місцевостях, неспішно роздивитися їх, обговорити, порівняти побачена. Живопис допомагає сприйняти світанок очима іншого, звернути увагу на те, чого ми раніше, можливо не помічали.

Конспект проведення бесіди та малювання « Світанок у живописі»

Бесіда з дітьми « Світанок у живописі»

-Чи бачили ви, як прокидається сонечко, як вранці воно. ще трішечки заспане, озирає землю? Як усе живе разом з ними радіє новому дню? Прокинеться рано, коли сонечко ще тільки викочується на небосхил, можливо, й удосвіта, - і привітайтеся з першими сонячними промінцями.

Сонечко визирає з-за хмаринки, цікавиться: «Яка погода? Хто вже почав прокидатися? Чи не рано мені вставати?», - чепуриться , вмивається росою, розчісує промінці. « Який у мене вигляд? Чи не соромно мені на не небі показуватися?»- запитує у хмаринок та пташок. що прокидаються найпершими. і велично, повагом впливає на небо.

Небо міниться різними барвами, вітаючи сонечко. хмаринки вдягають ошатні сукенки. Усе навколо сяє, радіє лагідними промінчиком.

- Як змінюється все навкруги? Як ви вважаєте, чому?

- Які барви переважають в природі?

- Від чого залежать барви світанку? Від стану погоди? Від пори року? Від місцевості? А може, від близькості до води чи віддаленості від неї?

Часто водойми вночі вкриваються туманом, ніби пухнастою ковдрою: за день сонечко нагріває воду, а вночі вона вистигає, і пара, яка утворюється під час охолодження води, вкриває водойми. Уранці сонечко знову визирає, скидає ковдру, будить усіх: «Ну ж бо, вставайте, соньки!».

- Подивіться на картини. Які барви обрали художники, аби змалювати туман? Як ви гадаєте, чому саме такі?
- Якими кольорами ви б зобразили туман? Як ви гадаєте, чому саме так?
- Якими кольорами ви б зобразили туман?
- Доберіть слова, які описують туман.
- З чим можна його порівняти?

Сонечко привітно всміхається і будить усіх - жучків, пташок, павучків, кожну рослинку...

- Кого ще будить сонечко?
- Розкажіть, як усе живе прокидається.
- Знайдіть на картинах ознаки пробудження природи. Які ще ознаки ви знаєте?
- Як сонечко змінює забарвлення дерев уранці?
- Подивіться, барвами художники змальовують вранішню природу. Чому вони обрали саме такі кольори? Які барви використали б ви. Чому?
- Які пори року зображені на картинах. Поясніть за якими ознаками ви це визначили
- чим різняться світанки в різні пори року? Розкажіть про літній, осінній, зимовий, весняний світанки.
- Порівняйте зображення світанків на різних картинах. Доберіть слова для опису кожної картини.
- Які барви переважають на картинах?
- Придумайте назви до картин. Поясніть свій вибір.
- Які явища природи можна спостерігати на світанку? Знайдіть їх на картинах.
- Намалюйте світанок таким, яким його бачите ви.
- Не забудьте про природні явища, які супроводжують схід сонця (роса, туман, тощо).

Звертаючись до емоцій дітей, ми активізуємо їхній досвід, поглиблюємо знання, додаємо поштовх самостійного пізнання світу. Важливо вчити наших вихованців розуміти мову всіх видів мистецтва, розмірковувати, передавати свої враження, бути самостійними й вільними у сприйманні навколишнього світу.